

Сураи Рум

Сураи 30-уми Қуръон буда, дар Маккаи мукаррама нозил шуда, аз 60 оят иборат аст.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Бисмиллāҳи-р-Раҳмāни-р-Раҳīm

Ҳадафи асосии сураи мазкур чун сураҳои дар Макка нозилшуда қазияҳои ақидаи Исломиро муъолиҷа кардан аст. Аз ҷумлаи муҳимтарини он қазияҳо ин имон ба ваҳдонияти Парвардигор, имон ба пайғамбарон, имон ба зинда гардонидани баъд аз миронидан ва муайян шудани ҷазову подоши Парвардигор дар Қиёмат мебошанд. Сураи мазкур аз пешгӯии ҳодисаҳои ғайбӣ ибтидо карда, зафар ёфтани румиёро, баъди мағлуб шуданашон бар форсиён башорат додааст. Чуноне ки Қуръони карим хабар дод, ҳамчунон ҳам шуд. Ин далолат бар он мекунад, ки ҳазрати Муҳаммад (с) дар ҳақиқат пайғамбар аст ва барои ӯ (с) ваҳйи илоҳӣ омадааст ва Қуръон барои ӯ (с) бузургтарин мӯъҷизаи Илоҳист. Модоме ки ҳақ ва ботил, хайр ва шар, ва шайтони васвасакунанда ҳаст, дар тамоми асрҳо ҳақ бар ботил фирӯз мешавад. Барои исботи ин фикр далелҳо овардашуда аст. То ин ки фарқ байни шахсоне, ки ибодати Раҳмонро мекунанд ва касоне, ки ибодати бутонро мекунанд, муайян шавад, мисолҳо низ оварда шуда аст. Кофирони Қурайш, ки аз оятҳои ошкорои Парвардигор панд намегирифтанд ба шахсоне, ки мурдаанду наметавонанд бинанд ва ё шунаванд, монанд шудаанд. Дар охири сура барои тасаллии хоҳири Расулаллоҳ (с) то расидани фатҳу зафари Парвардигор, дар муқобили озори мушрикони ба сабр кардан тавсия шудааст. Ин буд назари кӯтоҳе ба мӯҳтавои ин сура.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Бисмиллаҳи-р-Раҳмāни-р-Раҳīm.

*Оғоз мекунам ба номи Худованде ки беандоза меҳрубону бениҳоят
бораҳм аст.*

Алиф, Лāмм, Мīm. 1.

**1. Алиф, лом, мим. (маънои ин ҳарфҳоро танҳо Худованд
медонад.)**

Ибтидои ин сураро бо ҳарфҳои аз ҳам ҷудои алифбои арабӣ ихтиёр кардани Худованд, валлоҳу аълам, барои он аст, ки бояд мардум огоҳ шаванд, ки Қуръон як мӯъҷизаи илоҳист ва аз чунин ҳарфҳо иборат аст. Инсон ҳарчанд донишманд бошад ҳам, аз ҳамин ҳарфҳои оддӣ китоберо мисли Қуръон ҳеҷ гоҳ эҷод карда наметавонад. Қуръони Аллоҳ таъоло то барпошавии қиёмат, чун дастурамал ва роҳнамо барои саодати инсонҳо, чи дар дунё ва чи дар охира, боқӣ мемонад. Хулоса, ба ҳақиқати маънои ин ҳарфҳо Худо донотар аст. Дар истилоҳи муфасссирон ингуна оятҳоро ояти муташобеҳ мегӯянд. Уламои ҳанафӣ мегӯянд: «Ба ҷуз Худованд маънои оятҳои муташобеҳро, касе намедонад». Барои пайдо кардани маълумоти бештар ба эзоҳи ояти аввали сураи «Бақара» ва ба ояти 7-уми сураи «Оли Имрон» муроҷиъат шавад. Мо маҳфуми маънои онро ба илми бепоёни Худованд ҳавола мекунем ва барои шарҳи ин оят чизе аз худ наменависем ва дар ҳолати тиловат номҳои онҳоро талафуз карда мегӯем, ки Алиф, Лом, Мим, валлоҳу аъламу бимуродиҳӣ.

Таърихнигорон ва муфасссирон гуфтаанд, ки дар замони зиндагии Расулаллоҳ (с) дар атрофи қабилаҳои араб ду давлати ба истилоҳ «абарқудрат» мавҷуд буданд. Яке давлати Рум ва дигаре Форс. Аҳолӣ ва сардорони ҳарду давлат кофир буданд. Форсиён оташпараст – кофир буданд ва румиҳо насронӣ-кофирони аҳли китоб буданд. Ҳодисаи ҷанги ин ду давлат соли 620 мелодӣ, панҷ сол қабл аз ҳиҷрати Муҳаммад (с) ба Мадина рух дода буд. Мушрикони Макка меҳостанд, ки дар ин ҷанг Форс ғолиб ояд, зеро онҳо дар ширк ва бутпарастӣ бо ҳам наздик буданд. Мусалмонон меҳостанд, ки румиён ғолиб гарданд, зеро аз назари

дин кофирони аҳли китоб ба онҳо наздиктар буданд. Худованд хабар медиҳад, ки:

غُلِبَتِ الرُّومُ

Ғулибати-р-Рӯм. 2.

2. (Қавми) Рум мағлуб шуданд,

Ин ҳодисаро мушрикони Макка ҷашн гирифтанд ва мусулмононро таъна карданд, ки гурӯҳе, ки шумо тарафдорӣ мекардед, шикаст хӯрд. Ҳамон гуна ки Рум дар муқобили аҳли Форс шикаст хӯрд, шумо ҳам дар муқобили мо шикаст хоҳед хӯрд. Он замон ояҳои баъдии ҳамин сура нозил шуданд ва дар он Худованд хабар дод:

فِي أَدْنَى الْأَرْضِ وَهُمْ مِّنْ بَعْدِ غَلِبِهِمْ سَيَغْلِبُونَ

Фӣ адна-л арзӣ ва ҳум-м миъ баъди ғалабиҳум са яғлибӯн.3.

3. дар наздиктарин Замин. Ва онҳо баъд аз шикаст хӯрдани худ
голиб хоҳанд омад,-

فِي بَضْعِ سِنِينَ ۖ لِلَّهِ الْأَمْرُ مِنْ قَبْلُ وَمِنْ بَعْدُ وَيَوْمَئِذٍ يَفْرَحُ

الْمُؤْمِنُونَ

**Фӣ биъъи синин. Лиллаҳи-л-амру миъ қаблу ва миъ баъд.
Ва явмаиъи-й яфраҳу-л муъминун. 4.**

4. дар тӯли чанд сол. Фармони пеш аз ин ва пас аз ин Худойрост
ва он рӯз мусалмонон шодмон шаванд –

بِنَصْرِ اللَّهِ يَنْصُرُ مَنْ يَشَاءُ ۖ وَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ

**Би насриллāх. Янсуру ма-й яшāу ва
Ҳува-л-Ъазизу-р-Раҳим. 5.**

5. -бо нусрати Парвардигор. Худо ҳар киро хоҳад, нусрат
медиҳад ва Ё голибу меҳрубон аст.

Яъне румиён дар наздиктарин сарзамини худ ба сарзамини араб аз форсиён шикаст хӯрданд. Вале румиҳо пас аз ин мағлуб шудани худ, ба наздикӣ дар ҷанги дигар, дар зарфи 3 то 9 сол бар Форс ғалаба хоҳанд кард. Ин пешгӯии Худованд буд. Вақте ки ҳазрати Абӯбакри Сиддиқ (р) ин хабрро шуниданд, ба гӯша ва канори Макка ва ба бозор рафта, эълон намуданд, ки ҷойи чашнгири ва хурсандии шумо нест. Баъд аз якчанд сол боз Рум ба Форс ғолиб хоҳад омад.

Ин пешгӯии Қуръон мӯъҷизае буд, ки Худованд ба Муҳаммад (с) ато намуд, то мушрикони саркаш ба ҳақ будани пайғамбарии Расулаллоҳ (с) бовар кунанд. Инчунин бовар кунанд, ки Қуръон аз ҷониби Аллоҳтаъоло омадааст, зеро аз барпошавии ҳодиса пешакӣ хабар додан танҳо ва танҳо дар ҳудуди илми Худованд аст ва онро илми ғайб меноманд. Файр аз Аллоҳ таъоло ҳеҷ кас аз илми ғайб огоҳ нест.

Дар ҳақиқат, баъд аз 7 соли ин пешгӯӣ (с. 627 мелодӣ) байни Рум ва Форс ҷанги шадиди дигаре рух дод ва дар он ҷанг румиҳо ғалаба карданд.

Аллоҳ таъоло бо сифатҳои баркамол ва беҳамтои Худ якка ва ягона аст. Ҳамаи ин ҳодисаҳо, ғалабаи Форс дар бори аввал ва ғалабаи Рум дар бори дувум бо ирода ва ҳукми Аллоҳ таъоло аст. Шикасти лашкари Форс бо ғалабаи мусулмонон дар ҷанги Бадр мувофиқ омад ва мӯъминон аз ҳарду пирӯзӣ, шикасти оташпарастон ва шикасти мушрикон шодмон шуданд.

Худованд ба ҳар ки аз бандагони хеш бихоҳад, ёрӣ медиҳад. Худованд азиз-ғолиб ва ба бандагони мӯъминин хеш бисёр меҳрубон аст.

وَعَدَ اللَّهُ لَا تُخْلَفُ ۚ وَوَعَدَهُ ۖ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٦﴾

**Ваъдаллоҳ. Лā юхлифуллоҳу ваъдаҳу ва лāкинна аксари-
н-нāси лā яъламун. 6.**

**6. Худо ваъда кардааст ва Худованд ваъдаи Худо хилоф
намекунад, валекин аксари мардум намедонанд.**

Чуноне ки дар оятҳои қаблӣ гузашт, ғалабаи румиҳо ваъдаи таъкидкардаи Худованд буд, ки дар байни се то нӯҳ сол ҳарчанд аксари мардум нахоҳанд, надонанд ва бовариашон наояд ҳам, румиҳо ғолиб шуданд. Худованд ваъдаи худро хилоф намекунад, зеро қудрати Ӯ таъоло фавқӣ ҳама қудратҳост.

Оре! Агар хости Худованд набуд, баъд аз мағлубият дар ин муддати кӯтоҳ ҳаргиз румиён ғалаба карда наметавонистанд. Зеро таҷрибаҳо нишон медиҳанд, ки як мамлакати ҷангзадаи харобгашта дар чандин даҳсолаҳо худро устувор карда наметавонад, чӣ расад ғалаба бар болои душманҳои худ? Валлоҳу аълам.

يَعْلَمُونَ ظَهْرًا مِّنَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَهُمْ عَنِ الْآخِرَةِ هُمْ غَافِلُونَ ﴿٧﴾

Яъламуна зоҳира-м мина-л-ҳайāti-д-дунйā ва ҳум њани-л-āхирати ҳум гофилун.7.

7. Онҳо зоҳири зиндагонии дунёро медонанд ва онҳо аз охират беҳабаранд.

Ояти мазкур идомаи оятҳои қаблӣ буда, дар он Худованд аз ҳоли кофирон хабар додааст, ки онҳо шахсонеанд, ки танҳо бо ороишҳо, лаззатҳо ва манфиъатҳои дунявӣ аз зоҳири кор менигаранд. Онҳо аз охирату поёни корҳо беҳабаранд. Онҳо нафаҳмиданд, ки зиндагонии дунё муқаддимаест барои дарёфти зиндагонии ҷовидонаи охират. Онҳо бояд бидонанд, ки аз ҳад зиёд ба дунё машғул шудан нишонаи ғофилии онҳо аз амру фармонҳои Худованд аст. Барои шинохтани асл ва ҳақиқати маънои зиндагии дунё ва охират танҳо ба зоҳири корҳо аҳамият додан кифоя нест. Барои омадани рӯзи охират, бо иҷрои амрҳои Худованд, бояд омода шуд.

أَوَلَمْ يَتَفَكَّرُوا فِي أَنفُسِهِمْ ۚ مَا خَلَقَ اللَّهُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا

بِالْحَقِّ وَأَجَلٍ مُّسَمًّى ۚ وَإِنَّ كَثِيرًا مِّنَ النَّاسِ بِلِقَائِ رَبِّهِمْ لَكَافِرُونَ ﴿٨﴾

А-ва-лам ятафаккару фӣ анфусихим. Мā халақаллоҳу-с-самāвāti ва-л-арза ва mā байнаҳумā иллā би-л-ҳаққи ва аҷалим мусаммā. Ва инна каъира-м мина-н-нāси би лиқои Раббихим лакафирун. 8.

8. Оё дар замири худ андеша накарданд, ки Худо осмонҳо ва Заминро ва он чӣ дар миёни он ҳар ду ҳаст, наёфаридааст, магар бо тадбири дуруст ва бо таъини вақти муқаррар?! Ва ҳаройина, бисёре аз мардум ба мулоқоти Парвардигори хеш эътиқод надоранд.

Худованд Зотест, ки барои ҳар инсон воситаи андеша-ақлро фароҳам овардааст. Фарзанди инсон метавонад фикр кунад ва бо довари ақли худ бар маҳдудияти ҷаҳони моддӣ сарфаҳм равад ва ба ҳулосае ояд, ки бояд мавҷудияти ин дунё мӯҳлате дошта бошад. Пас аз он олами дигаре бояд бошад. Худованд дар ояти мазкур эътирозомез гуфтааст, ки чаро касоне, ки фикрашон барои ҳамин ҷаҳони фонӣ банд шудааст, дар бораи олами ҳастӣ, оламе, ки Худованд офаридааст, фикр намеkunанд. Чаро онҳо дар бораи вучуди худашон, ҷисми худашон, аҷоиботи офариниш ва тарзи кори ҳар узви баданашон фикр намеkunанд? Чаро дар бораи осмонҳо (Коинот) ва замин ва чизҳое, ки дар байни онҳост, яъне олами ҳастӣ фикр намеkunанд? Агар бо ақли худ андеша ва фикр мекарданд, каме аз асрори ҳастӣ ва мақсади офариниши он бохабар мешуданд. Барои инсони боақл ва боандеша ошкор мешуд, ки Офаридгор ин коиноту ин заминро бо тамоми мавҷудоташ беҳадаф ва беҳуда наофарида аст. Дар офариниши онҳо тадбире, мақсад ва ҳикмати бузурге ҳаст ва он ин аст, ки инсонҳо аз омӯзиши махлуқоти бешумор, гуногун ва аҷоиб Офаридгори мавҷудот – Худои якка ва ягона, қодиру тавоноро бишносанд.

Ҳикмати дигар он аст, ки ин мавҷудоти дунёи ҳастӣ доимӣ нестанд. Худованд барои онҳо мӯҳлате муайян кардааст. Дар охири он мӯҳлат қиёмат барпо мешавад ва инсон аз нав зинда гардида, бо Парвардигораш ҳатман мулоқот мекунад. Ин ваъдаи Худованд аст. Пас инсони оқил бояд фикр кунад, ки Парвардигораш аз кадом амалҳо хушнуд мешавад ва кадом амалҳо Худовандро норозӣ меkunанд. Ў бояд амалҳои некро бисёртар анҷом диҳад ва аз амалҳои бад худро нигоҳ дорад, то аз имтиҳони Парвардигор бо сарбаландӣ гузашта, аз оташи Ҷаҳаннам халос ва дохили Биҳишти анбар сиришт гардад.

Худованди таъоло дар охири ояти мазкур фармудааст, ки бегумон бисёре аз инсонҳо ба барпошавии қиёмат, аз нав зинда гаштан ва ҳисобу китоби амалҳои дар дунё содиркардашон бовар надоранд, ҳарчи хостанд меkunанд ва ҳарчи хостанд меғунанд. Барои маълумоти бештар ба ояти 5-уми сураи «Раъд» ва ба ояти 35-уми сураи «Мўминун» ва ба ояти 67-уми сураи «Намл» ва ба ояти 3-ӯми сураи «Қоф» муроҷиъат шавад.

Валлоҳу аълам.

أَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ
 كَانُوا أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَأَثَارُوا الْأَرْضَ وَعَمَرُوهَا أَكْثَرَ مِمَّا عَمَرُوهَا
 وَجَاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا كَانَ اللَّهُ لِيَظْلِمَهُمْ وَلَكِنْ كَانُوا
 أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٩﴾

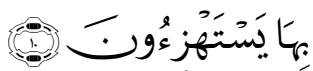
А-ва-лам ясиру фи-л-арзи фаянзуру кайфа кана
ъақибату-л-лазйна мин қаблиҳим. Канӯ ашадда минҳум
қуввата-в ва ашару-л-арза ва ғамарӯҳа аксара мим ма
ғамарӯҳа ва ҷаатҳум русулҳум би-л-баййинати фа ма
кәналлоҳу ли язлимаҳум ва ләкин кәнӯ анфусаҳум
язлимун. 9.

9. Оё дар рӯи Замин сайр накарданд, то оқибати ононеро, ки пеш аз онҳо буданд бингаранд, ки кори онҳо чӣ гуна шуд? Онҳо аз инҳо тавонотар буданд ва Заминро биронданд ва онро бештар обод карданд ва пайғамбарон бо муъҷизаҳо барои онҳо омаданд, пас, набуд, ки Худо бар онҳо ситам кунад, валекин онҳо бар худ ситам мекарданд.

Ояти мазкур кофирони дунёпарастро ҳушдор додааст, ки зиндагонии ин дунё абадӣ нест. Оё дунёпарастон дар рӯи Замин сайру сафар накарданд ва надиданд, ки Худованд деҳаҳоеро, ки мардумонашон нисбат ба мушрикони ва кофирони ҳамасри Расулуллоҳ (с) чандин баробар пурқуввату сарватманду авлоддор буданд, нерӯи бештар доштанд ва тавонистанд, ки барои зироъату иморат заминҳоро дигаргун созанд, чӣ кор кард? Ҳангоме ки пайғамбарон ба сӯи онҳо бо далелҳои ошкор омаданд, онҳо дар баробари Ҳақ таслим нашуданд ва итоъат накарданд. Магар панд намегиранд, ки Худованд чӣ гуна онҳоро ҳалок кард ва чӣ гуна диёрашонро ба як харобазор табдил кардааст? Оё онҳо ақл надоранд? Чаро аз дидани ин харобазорҳои ибратомӯзу панддиҳанда ибрат намегиранд? Бояд сарнавишти онҳо барои мушрикони Макка дарси ибрат бошад. Худованд онҳоро зулм накард, балки худашон бар нафсҳои худ зулм карданд, ки ба ин балоҳо гирифта шуданд.

Хулоса, кофирони пешгузашта бо ин ҳама тавоние, ки доштанд, ҳангоме ки оятҳо ва пайғамбарони илоҳиро инкор карданд аз муҷозоти илоҳӣ ба ҳеҷ ҷо фирор карда натавонистанд. Шумо (кофирони Қурайш) агар мисли онҳо рафтор кунед, чӣ гуна аз муҷозоти илоҳӣ фирор карда метавонед? Худованд ҳаргиз бар касе зулму ситамро раво намебинад. Ин ҳама муҷозот маҳсули амалҳои худӣ онҳо буд. Онҳо барои худ зулм карданд. Ковишҳои бостоншиносони асри ҳозира мӯъҷиза будани ин оятҳои Қуръони каримро тасдиқ мекунанд. Валлоҳу аълам.

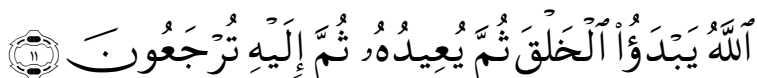
ثُمَّ كَانَ عِقَبَةَ الَّذِينَ آسَأُوا السُّؤَاءَ أَنْ كَذَّبُوا بِآيَاتِ اللَّهِ وَكَانُوا

Ќумма к̣ана ъақибата-л-лаз̣ина ас̣ъу-с-сӯа ан̣ каззабу̣ би ай̣атиллаҳи ва кану̣ биҳа̣ ястаҳзиун. 10.

10. Сипас, оқибати он касоне, ки бадӣ карданд, ба сабаби он ки оятҳои Худоро дурӯғ пиндоишанд ва ба он тамасхур мекарданд, бадтар шуд.

Аҳли куфру ширк бо дурӯғгӯ ҳисобидани расулон ва инкори оятҳои Илоҳӣ кифоя накарда, балки онҳоро масхара ҳам карданд. Дар натиҷа кори онҳо бадтар шуд. Яъне дар ин дунё бо офати Худованд небуд шуданд, дар охират сазовори оташи Ҷаҳаннам мешаванд, ки азоби Ҷаҳаннам аз азоби дунё дида чандин карат бадтар аст.

Аллоҳу ябдау-л-халқа ъумма юъидуху̣ ъумма илайҳи турчаъун. 11.

11. Худованд офариниши аввалро оғоз мекунад, боз онро бори дигар таҷдид мебахшад, боз ба сӯйи Ў бозгардонида мешавад.

Онҳое, ки оятҳои Парвардигорро ба боди масхара гирифтанд, бояд бидонанд, ки натиҷаи кори онҳо ва сарнавишти онҳо чунин аст: Худованд Зотест, ки тавонист ки дар оғоз инсонҳоро аз адам (нестӣ) биофарад ва баъди вафот метавонад, ки онҳоро бори дигар зинда гардонад ва ҳама барои ҳисобу подош ё ҷазо ба сӯйи Ў баргардонида шаванд.

Хулоса, чун ҳама инсонҳо аз нав зинда гардонида мешаванд, ҳама ба майдони ҳисобу китоб даъват мешаванд. Нақӯкорон дар ивази нақӯкориашон подошро, бадкорон дар қиболи бадкориашон қазои муносибро соҳиб мешаванд. Ояти зер чӣ гуна будани вазъи муҷримони гунаҳкорро дар он рӯз баён мекунад.

وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يُبْلِسُ الْمُجْرِمُونَ ﴿١٢﴾

Ва яема тақуму-с-саъату юблису-л-муҷримун. 12.

12. Ва рӯзе, ки қиёмат барпо шавад, гунаҳгорон мулзамшуда хомӯш (маъюсу дармонда) шаванд.

Рӯзе, ки қиёмат барпо мешавад ва ҳама барои ҳисобу китоби худ ба маҳшаргоҳ (майдони ҷамъшавӣ) ҳозир мешаванд. Касоне, ки дар дунё мушрик ва кофир буданд, чун азоби Худовандро мушоҳида мекунанд, пеш аз он ки маҳкум шаванд, аз рӯйи ғаму андӯҳ ҳайрон шуда, аз наҷот ёфтани худ ноумеду сархам мешаванд. Шайтонро аз ин рӯ Иблис мегӯянд, ки ӯ аз раҳмати Худованд ноумеду маъюс аст.

Хулоса, аҳли куфр дар он рӯз аз раҳмати Парвардигор ва аз наҷоти худ маъюсанд. Зеро онҳо ҳамроҳи худ ба ин маҳшаргоҳ на имон овардаанд, на амали солеҳ ва на имкони бозгашт ба дунё доранд, то ин ки имон оранд ва амалҳои солеҳ кунанд. Валлоҳу аълам.

وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ مِّنْ شُرَكَائِهِمْ شُفَعَاءُ وَكَانُوا بِشُرَكَائِهِمْ

كَافِرِينَ ﴿١٣﴾

Ва лам яку-л лаҳум-м мин шуракъихим шуфаъъу ва кәнӯ би шуракъихим кәфирин. 13.

13. Ва барои онҳо аз шарикон ҳеҷ шафӯъаткунандае набошад ва аз шарикони худ безътимод бошанд (ва онҳоро мункир шаванд).

Чуноне ки гузашт, мушрикони ба ҷойи холисона Худои якка ва ягонаро парастидан бутҳоро низ мепарастиданд. Ҳоло дар он Рӯз (яъне қиёмат) ҳеҷ яке аз бутҳо ба шафӯъати онҳо намекушад, зеро онҳо ҷисмҳои бе ҷонанд. Чунонеки дар сураи «Юнус», ояти 18-ум гузашт, бутпарастон пурсида мешуданд: “Чаро ин ҳайкалҳои бечонро мепарастед? Дар посух онҳо мегуфтанд: «Инҳо дар

пешгоҳи Худованд моро шафоъат мекунанд». Ана, ин ояти Қуръон шоҳид аст, ки аз дасти бутҳои бечон ҳеҷ коре намеомадааст. Мушрикони дар он асно аз бутҳои худ безорӣ меҷӯянд. Бинобар маълумоти ояти 63-уми сураи «Қасас» дар он асно бутҳо алайҳи мушрикони меғӯянд, ки онҳо дурӯғ меғӯянд, онҳо моро намепарастиданд, балки ҳавои нафси худро мепарастиданд. Барои маълумоти бештар ба ояти 6-уми сураи «Аҳқоф» низ муроҷиат шавад.

وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يُومِّدُ يَتَفَرَّقُونَ ﴿١٤﴾

Ва явма тақуму-с-саъату явмаизи-й ятафаррақун. 14.

14. Рӯзе ки қиёмат қоим шавад, мардум дар он рӯз пароканда шаванд.

Бори дигар Худованд аҳволи рӯзи қиёматро, ки бисёр рӯзи пурхайбат аст, дар ин оят зикр карда гуфтааст, ки рӯзи қиёмат чунон рӯзест, ки мардум агарчӣ дар дунё бо ҳам наздик зиндагонӣ карда бошанд ҳам, дар он рӯз пароканда шуда, аз ҳам ҷудо мешаванд. Мӯъминон роҳи Биҳиштро пеш мегиранд, кофирон роҳи Дӯзахро. Оятҳои зер ин маъноро идома медиҳанд.

فَأَمَّا الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَهُمْ فِي رَوْضَةٍ يُحْبَرُونَ ﴿١٥﴾

Фа амма-л-лазӣна āману ва ъамилу-с-солиҳāti фа ҳум фи равзати-й юҳбарун. 15.

15. Аммо ононе ки имон оварданд ва кирдорҳои шоиста карданд, пас, дар Биҳишт хушҳол карда шаванд.

وَأَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَلِقَاءِ الْآخِرَةِ فَأُولَٰئِكَ فِي

الْعَذَابِ مُحْضَرُونَ ﴿١٦﴾

Ва амма-л-лазӣна кафару ва каззабу би āйātинā ва лиқои-л-āхирати фа улāика фи-л-ъазāби муҳзарун. 16.

16. Ва аммо, ононе ки кофир шуданд ва оятҳои Моро ва мулоқоти охиратро дурӯғ шумориданд, пас, онҳо дар азоб ҳозир карда шаванд.

Чуноне ки гузашт, мӯъминон роҳи Биҳиштро пеш мегиранд. Онҳо касонеанд, ки дар дунё ба яккаву ягонагии Худованд ва ҳақ будани даъвати пайғамбарон ҳам имон овардаанд ва ҳам амалҳои солеҳро анҷом додаанд. Ҳангоме ки онҳо дохили боғҳои Биҳишт мешаванд, мебинанд, ки мавриди иззату икром ва ғарқи неъматҳо қарор гирифтаанд, чунон шоду масрур мешаванд, ки нишонаҳои хурсандӣ дар чеҳрашон намудор аст. Аммо шахсоне, ки ба Худованд ва ба оятҳои Қуръон, кофир шуданд ва зинда шудани пас аз маргро, Биҳишту Дӯзахро инкор карданд, чун дохили Дӯзах мешаванд, дар он абадӣ боқӣ мемонанд.

فَسُبْحَانَ اللَّهِ حِينَ تُمْسُونَ وَحِينَ تُصْبِحُونَ

Фа субҳаналлоҳи ҳина тумсуна ва ҳина тусбиҳун. 17.

17. Пас, ба покӣ ёд кунед Худоро, вақте ки шом мекунед ва вақте ки ба субҳ дармеояед!

Дар оятҳои қаблӣ аз оқибати сарнавишти инсонҳо дар қиёмат подоши мӯъминон ва ҷазои кофирон хабар дода шуд. Дар ояти мазкур Худованд мефармояд, ки чун ин ҳақиқатро фаҳмидед, пас Худовандро шомгоҳон ва субҳгоҳон ба покӣ ёд кунед. Аллоҳтаъоло аз ҳама гуна айбу нуқсонҳо ва шарикҳо дар зот ва сифатҳояш пок ва муназзаҳ донед, яъне «Субҳоналлоҳ» гӯед.

وَلَهُ الْحَمْدُ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَعَشِيًّا وَحِينَ تُظْهِرُونَ

Ва-лаҳу-л-ҳамду фи-с самāvāti ва-л-арзӣ ва ъашийя-в ва ҳина тузҳирун. 18.

18. Дар осмонҳо ва Замин ситоиш аз онӣ Ёст. Ба покӣ ёд кунед Ёро охири рӯз ва он гоҳ, ки дар вақти завол дармеояед!

Ё таъоло аз ҷониби махлуқоти худ чи дар замин ва чи дар осмонҳо маҳмуд (ҳамдгуфташуда-ситоишшуда) аст. Ҳамаи мухлуқҳо аз он ҷумла фариштагони аброр дар осмонҳо ва мӯъминони аҳёр дар рӯи Замин Холиқи худро чи ҳангоми аср бошад ва чи ҳангоми воридаи зуҳр, ситоиш ва шукр мегӯянд. Ибни Аббос (р) чунин гуфтааст: «Мурод аз калимаи «тасбеҳ», ки дар ин оятҳо гузашт, намоз аст». Мурод аз ибораи «**ва ҳина тумсуна**» намозҳои шом ва хуфтан, ва мурод аз «**ва ҳина тусбиҳун.**» **намози бомдод** ва калимаи «**ъашиян**» намози аср, ва мурод аз калимаи «**ва ҳина тузҳирун**» намози пешин аст. Ин ду оят маҷмӯи панҷвақт намозро дар бар гирифтааст. Бояд тазақкур

дод, ки дар ин панҷ вақт нишонаҳои интиқол аз як ҳол ба ҳоли дигар ва аз як замон ба замони дигар намоён аст. Дар воқеъ як шабона рӯз аз панҷ марҳила иборат аст.

Дар ҳадиси шариф бо ривояти Табаронӣ ва Абӯдовуд ва дар охир аз Ибни Аббос (р) омадааст, ки Расулulloҳ (с) фармуданд: «*Ҳар касе ҳангоми субҳ ин ду оятро бихонад, аз он чи дар шаб зикр мекард, ҳоло адо карда натавонистааст, ё бегоҳ ин ду оятро хонад ва он чи рӯзона зикр мекард, ҳоло адо карда натавонистааст, кифоя мешавад*».

Барои маълумоти бештар ба ояти 1-2-уми сураи «Зуҳро» ва ба ояти 1-2-уми сураи «Лайл» ва ба ояти 3-юми сураи «Шамс» муроҷиат шавад.

خُذِرْ الْحَيُّ مِنَ الْمَيِّتِ وَخُذِرْ الْمَيِّتُ مِنَ الْحَيِّ وَخُذِرْ الْأَرْضُ بَعْدَ

مَوْتِهَا وَكَذَلِكَ تَخْرُجُونَ

**Юхричу-л-ҳайя мина-л-маййити ва юхричу-л-маййита
мина-л-ҳаййи ва юҳйи-л-арза баъда мавтиҳа. Ва
казāлика тухраҷун. 19.**

**19. Берун меорад зиндари аз мурда ва берун меорад мурдари аз
зинда ва зинда месозад Заминро баъди мурдани он ва ҳамчунин
берун оварда хоҳед шуд (аз қабрҳо).**

Ояти мазкур барои шахсоне, ки дар рӯзи қиёмат аз нав зиндагардониданро инкор мекунанд, посух аст. Мункирони баъс (зиндагардонидан баъд аз миронидан) меҳоҳанд ё не, бояд бидонанд, ки Зоте, ки онҳоро офаридааст, ҳама инсонҳоро, аз он ҷумла онҳоро низ, баъд аз марг рӯзи қиёмат аз нав зинда мегардонад. Ҳоло барои гӯшзади онҳо ояти мазкур гуфтааст, ки Худованд чунин Зоти тавоност, ки зиндари аз мурда ва мурдари аз зинда берун меорад. Монанди берун овардани тухм аз мурғ ва берун овардани чӯча аз тухм. Муфасссирон гуфтаанд, ки дар ин оя калимаи «берун овардан» ба маънои офаридан аст. Яъне аз тухм (мурда) чӯча (зинда) меофарад ва аз мурғ (зинда) тухм (мурда) меофарад. Мисли ҳамин инсонро аз нутфа (сперма) ва нутфаро аз инсон, гиёҳро аз дон ва донро аз гиёҳ, дарахтро аз донак ва донакро аз дарахт, мусулмонро аз кофир ва кофирро аз мусулмон меофарад.

Ҳамчунин Худованд заминро баъди «мурдани» он дар зимистон, дар баҳорон аз нав «зинда» мегардонад. Дар фасли зимистон аз Замин на гиёҳе мерӯяду на гуле меҳандад, на шукуфае мешукуфад, гӯё Замин мурдааст. Чун фасли баҳорон даррасад, бо рехтани қатраҳои борони раҳмати Парвардигор, замин ҷунбиш пайдо мекунад, гиёҳон месабзанд, шукуфаҳо дар шоҳаҳои дарахтон пайдо мешаванд, зироъатҳо мерӯянд ва ғайра. Ҳар лаҳза, ҳар рӯзу шаб, ҳар сол ин мӯъҷизаҳои қудрати Офаридгори оламро инсон мушоҳида мекунад. Барои инкоркунандагони зинда гардонидани баъд аз мирондан, ин ҳодисаҳо дарси ибратанд. Онҳо каме агар тафаккур кунанд, нодуруст будани ақидаи худро дарк мекунанд. Мефаҳманд, ки барои Худованди қодиру тавоно баъд аз марг, аз нав зинда гардонидани инсонҳо ва аз қабрҳо берун овардани онҳо дар рӯзи қиёмат ҳеҷ мушкилие надорад. Барои маълумоти бештар ба ояти 33-юми сураи «Ёсин» муроҷиъат шавад.

وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ إِذَا أَنْتُمْ بَشَرٌ تَنْتَشِرُونَ

Ва мин айятиҳи ан халақакум-м мин туробӣн сӯмма изъ айтум башарун тайташирун. 20.

20. Аз нишонаҳои Худованд он аст, ки шуморо аз хок офарид, сипас, он гоҳ шумо инсонҳое шудед, ки барои умури зиндагии хеш (дар рӯи Замин) пароканда шудед.

Ояти мазкур мавзӯи ояти гузаштaro такмил бахшида гуфтааст, ки яке аз нишонаҳое, ки ба қодирӣ ва тавоногии Худованд далолат мекунад он аст, ки «... шуморо аз хок офарид»...

Бинобар маълумоти дар Қуръон мавҷуда Худованд падари инсонҳо – Одам (а)-ро аз хок офарид ва боқимонда инсонҳоро аз наслу фарзандони Одам (а). Бо назардошти ин маълумот зоҳиран маънои ин қисми ояти мазкур каме душворфаҳм аст, зеро нутфаи мард ва тухмдони зан зоҳиран ба хок монанд нестанд. Чаро Худованд дар ояти мазкур ба шакли ҷамъ гуфт, ки шуморо аз хок офаридам? Ин ҷо яке аз мӯъҷизаҳои илмии Қуръон нуҳуфтааст.

Илми асри 20-ум муайян намуда аст, ки дар таркиби хок элементҳои гуногуни кимёвӣ мавҷуданд. Дар навбати худ дар ҷисми инсон тақрибан ҳамон элементҳои кимёвии дар таркиби хокбуда мавҷуданд. Яъне ҳарчанд намуди зоҳирии хок ва ҷисми инсон гуногун бошанд ҳам, ҳарду дар асл аз элементҳои кимёвии

дар Замин мавҷуда иборатанд. Акнун дарки маънои қисми аввали ояти мазкур душвор нест. Инсон дар замин ҳаёт ба сар мебарад. Хӯроки инсон аз растаниҳо ва маҳсулоте, ки аз ҷонварон гирифта мешавад, иборат аст. Растаниҳо аз хок мерӯянд, яъне аз элементҳои гуногуни дар хок мавҷуда иборатанд. Ҷонварон растаниҳоро истеъмол мекунад. Пас инсон бо ғизо элементҳои кимёвии дар таркиби хок мавҷударо истеъмол мекунад.

Яъне дар равиши офариниши насли инсон низ ҳамон элементҳои кимёвии дар таркиби хок мавҷуда истифода мешаванд. Ин фикррониҳо ахиран моро ба натиҷа меоранд, ки Худованд на танҳо падари инсонҳо – Одам (а)-ро дар аввал аз хок офарид, балки насли Одам (а)-ро низ аз хок офаридааст.

Ин аст яке аз нишонаҳои қудрати комил ва ҳикмати бемисоли Худованд, ки аз хок инсон меофарад. Инсоне, ки зинда аст, ҳис мекунад, ҳаракат мекунад, оқил аст, мушаррафтарин ва олимартабатарини махлуқот аст. Инсоне, ки агар ба амру фармони Офаридгораш итоат кунад, метавонад ҳоким ва сарвари коинот гардад. Муқоиса кунед, хок қучову инсон бо ин ҳама сифатҳо ва зебӣ қучо? Ин аст яке аз нишонаҳои қудрати баркамол ва бемисли Худованд.

Худованд дар охири ояти мазкур фармудааст, ки сипас аз тариқи таваллуд бо тарзе, ки Худованд муайян кардааст, шумо бо фарқиятҳо дар илм, дар намуди зоҳирӣ, дар сарватмандӣ ва фақирӣ, некбахтӣ ва бадбахтӣ ва ғайра аз Одам (а) пайдо шудед ва дар рӯи Замин пареш хӯрдед. Бо ривояти Имом Аҳмад (р) дар ҳадиси шариф омадааст, ки Расулulloҳ (с) чунин гуфтанд: «Худованд инсонро аз як қабза хоке, ки он аз тамоми рӯи замин ҷамъ шуда буд, биофарид. Аз ин рӯ, инсонҳо мисли Замин (гуногун) офарида шудаанд. Баъзе аз онҳо сафед, баъзе сурх, баъзе сиёҳанд. Баъзе аз онҳо пок, палид, нармхӯй, дуруштхӯй ва ғайра ҳастанд». Тирмизӣ (р) ин ҳадисро ҳасану саҳеҳ гуфтааст.

وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ

بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٢١﴾

**Ва мин айятиҳи ан халақа лакум-м мин аяфусикум
азваҷа-л ли таскунӯ илайҳа ва ҷаъала байнакум-м
маваддата-в ва раҳмаҳ. Инна фи зāлика ла айяти-л ли
қавми-й ятафаккарӯн.21.**

21. Аз нишонаҳои Худованд он аст, ки барои шумо аз ҷинси шумо занонро биефарид, то бо онҳо ором гиред ва миёни шумо дӯстӣ ва меҳрубониро пайдо кард, ҳаройина, дар ин кор барои гурӯҳе, ки меандешанд, (барои шинохтани Худованд) нишонаҳое ҳаст.

Дигар нишоне, ки бар камоли қудрату бузургии Парвардигор далолат мекунад, ин аст, ки аз ҷинсу навъи ҳуди инсон занҳоро офарид, ки ҳамсарони мардон қарор гирифтанд. Муфасссирон гуфтаанд, ки дар ин ҷо мурод модарамон Ҳавво (а) аст, ки Худованд он касро аз устухони паҳлӯи Одам (а) офарид. Мардон ва занон дар оянда аз насли Одам (а) ва Ҳавво (а) офарида шуданд.

Дар идомаи ояти мазкур яке аз сабабҳои офариниши занҳо баён шудааст, ки то бо ҳамсаронатон унс ва улфат гирифта, ба онон майл кунед, оромиш ва роҳат пайдо кунед.

Агар оид ба муносибати байниҳамдигарии марду зан фикр ронда шавад, маълум мегардад, ки ҳулосаи зиндагии марду зан дар издивоҷи ҳамдигар – оромиш ва роҳат аст. Ин оромиш ва роҳат дар зиндагии марду зан танҳо ва танҳо вақте муяссар мегардад, ки муносибати марду зан дар асоси никоҳ ва издивоҷи шаръӣ барпо шуда бошад. Агар ба зиндагии инсонҳо дар кишварҳое, ки муносибати ҷинсии марду занро озод гузоштаанд, назар андозед ва андеша кунед, дар онҳо зиндагии ором ёфт намешавад. Зеро бо тарзи ҳайвонӣ хоҳишҳои шахвониро баровардан ва аз оянда андеша накардан чандон роҳат ва оромиш надорад. Оромиши қалб ва роҳат дар хонадони марду зан онгоҳ пайдост, ки тарафҳо ҳуқуқ ва вазифаҳои ҳамдигарро донанд ва риоя кунанд. Риоя накардани ҳуқуқи ҳамдигар ва ҳақталошӣ оромишро дар оила барбод медиҳад. Яке аз воситаҳои асосии риояи ҳуқуқи ҳамдигар дар оила, ин мавҷуд будани дӯстӣ ва меҳрубонӣ байни зану шавҳар аст. Аз ин рӯ, Худованд дар идомаи ояти мазкур мефармояд, ки байни шумо (марду зан дар оила) дӯстӣ ва меҳрубониро пайдо кардем. Барои таъкиди бештар Худованд дар охири оят ба мо гуфт, ки дар он ҷо, ки зикр шуд, барои шинохтани қудрату ҳикмат ва бо азамат будани Парвардигор барои шахсоне, ки фикру андешаи саҳеҳ доранд, нишонаҳо ҳувайдост.

وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافُ السِّنِّكُمْ وَالْوَنُكْمُ

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّلْعَلَمِينَ ﴿٢٢﴾

Ва мин айātiхӯи халқу-с-самāwāti ва-л-арзӣ вахтилāфу алсинатикум ва алвāникум. Инна фӣ зāлика ла айāti-л лил ʿāлимӣн. 22.

22. Аз нишонаҳои Ўст офаридани осмонҳо ва Замин ва гуногун будани забонҳои шумо ва рангҳои шумо. Ҳаройина, дар ин кор донишмандонро нишонаҳо ҳаст.

Дар ин оят Худованд фармудааст, ки яке аз нишонаҳои бузурги Худованд офариниши осмонҳо ва Замин аст. Худованд Зоте аст, ки осмонҳо (Коинот)-ро бо ҳамаи ҷирмҳои беҳад бузургу кӯчакаш ва Заминро бо ҳамаи мавҷудоти гуногунаш офарид. Ҳодисаҳои, ки дар Коинот ва Замин рух медиҳанд ва мавҷудоте, ки дар онҳо ҳастанд, дар сифат, андоза, пайдоиш ва ғайра аз ҳамдигар куллан фарқ мекунанд. Ҳамаи ин аҷоибҳои офариниш ва ҳайратангез дар бораи қудрат ва тавоногии Офаридгори беҳамто, бе шакку шубҳа, нишона ва мояи ибрат аст. Мутаассифона, на ҳама ба ин нишонаҳо эътибор медиҳанд.

Дар асл агар ҳар инсон амиқтар тафаккур кунад, бовар мекунад, ки Зоте онҳоро офаридааст, ки яккаву ягона ва соҳиби сифатҳои баркамол аст. Боварӣ ҳосил мекунад, ки ин заминро осмонҳоро бо ин қадар махлуқоти аҷоиб, ки дар онҳост, ба ғайр аз Аллоҳ таъоло ҳеҷ зоти дигаре офарида наметавонад. Боварӣ ҳосил мекунад, ки ҳамин Зоти қодиру тавоно метавонад бори дигар, инсонро баъди марг, барои ҳисобу китоб, аз қабрҳо барангезонад ва назди худ фаро хонад.

Аз нишонаҳои дигари қудрати Парвардигор ин аст, ки аз ғайри Ӯ ҳеҷ кас ба ин кор қодир нест, Ӯст ки инсонҳоро гуногунзабон халқ кардааст. Агар баъзе арабӣ суҳан гӯянд, баъзе форсӣ, туркӣ, англисӣ ва ғайра суҳан мегӯянд. Дигар нишонаҳои қудрати Парвардигор он аст, ки Худованд инсонҳоро агарчи аз як падару модар халқ шуда бошанд ҳам, локин гуногунранг офаридааст. Агар баъзеро Худованд сафедпӯст офарида бошад, баъзеро сиёҳпӯст ё зардпӯст, гандумранг офаридааст. Ҳатто дар ҳар инсоне хусусиятҳои офаридааст, ки аз ҳамдигар фарқ мекунанд.

Дар охир қадри олимонро баланд бардошта Худованд гуфтааст, ки ба он чи, ки дар ин оят гузашт, касоне эътибор медиҳанд ва касоне дар аҷоиботи офариниши махлуқоти Парвардигор андеша мекунанд, ки донишманд ва мутафаккиранд. Зеро, пеш аз оммаи мардум, олимон аз ин гуна сирҳо, ки бар вучуди Парвардигор далолат мекунад, огаҳӣ пайдо мекунанд.

وَمِنْ آيَاتِهِ مَنَامُكُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَابْتِغَاؤُكُمْ مِّنْ فَضْلِهِ ۚ إِنَّ فِي

ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَسْمَعُونَ ﴿٢٣﴾

Ва мин айātiху манāмукум би-л-лайли ва-н-наҳāри вабтиғӯкум-м миң фазлиҳ. Инна фӣ зāлика ла айāti-ли қавми-й ясмаъун. 23.

23. Аз нишонаҳои Ёст хуфтани шумо дар шаб ва ризқ талаб кардани шумо аз фазли Ё дар рӯз. Ҳаройина, дар ин кор барои қавме, ки мешунаванд, нишонаҳо ҳаст.

Ин ҳақиқат бар ҳеҷ кас пӯшида нест, ки ҳама мавҷудоти зинда барои ба даст овардани нерӯи нав ниёз ба истироҳат доранд. Беҳтарин васила барои истироҳат хоб аст. Хоб неъматӣ бузурги Худованд аст. Ҳангоми хоб ҳамаи узвҳои ҷисми инсон; системаи асаб, дил, меъда, шуш ва ғайра бо речаи «оромӣ» фаъолият мекунанд. Нерӯи корӣ, ки ҳангоми фаъолият дар бедорӣ сарф шуда буд, дар узвҳо барқарор мегардад. Баъд аз хоби солим одатан инсон соҳиби асаби оромшуда, нерӯи нав ва рӯҳияи тару тоза мегардад. Барои идомаи фаъолият аз нав омода мешавад. Аксари инсонҳо ба хобу ҳақиқати он ва натиҷаи он чандон эътиборе намедиҳад, ҳол он ки хоб як мӯъҷизаи илоҳист. Тасавур кунед, инсон як шаб хоб накунад, ба чӣ ҳолат гирифта мешавад. Бинобар таҷрибаҳои олимони инсон бехобии дурударозро бардошт карда наметавонад. Бехобии пай дар пай асаби инсонро хароб мекунад ва ҳатто сабаби марг ҳам мегардад. Чун инсон хоҳ аз хоби шаб, хоҳ аз хоби рӯз меҳезад, барои таъмини зиндагии худ аз фазли Худованд, дар талаби ризқу рӯзӣ мешавад. Албатта, барои шахсоне, ки гӯши шунаво доранд, бо андеша каломӣ Аллоҳро мешунаванд, дар бораи қудрат ва тавоногии Парвардигори яққа ва ягона хоб яке аз нишонаҳои ошкор аст.

Бо ривояти Зайд ибни Собит (р) омадааст, ки эшон фармудаанд: “Чанд шаб паи ҳам маро хоб набурд. Инро назди

Расулуллоҳ (с) арз кардам. Расулуллоҳ (с) фармуданд, ки бигӯ: *Аллоҳумма гобатин – нучуму ва ҳадаати-л-бӯюну ва анта Ҳайюн Қайюму ло таъхузука синатув ва ло навм, ё Ҳай ё Қайюм, аним ғайни ва аҳди лайли*» - «Бор Худоё! Ситорагон гуруб карданд ва чашмҳо ором гирифтанд ва Ту зиндаи поянда ҳастӣ, ҳатто хоби пинак ҳам туро намебарад. Эй зиндаи поянда! Чашмҳоямро бихобон ва шабамро ороми бахшӣ!». Ровӣ мегӯяд, чун ин вазифаро иҷро кардам хобам оддӣ шуд. (Табаронӣ).

وَمِنْ آيَاتِهِ يُرِيكُمُ الْبَرْقَ خَوْفًا وَطَمَعًا وَيُنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً

فِيحْيِي بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ

يَعْقِلُونَ

Ва мин айātiҳи юрикуму-л-барқа хавфа-в ва тамаъа-в ва юназзилу мина-с-самъи маън фа юҳйи биҳи-л-аръа баъда мавтиҳа. Инна фи зълика ла айāti-л-лиқавми-й яъқилун.24.

24. Ва аз нишонаҳои Ёст, ки барқро барои тарсидан ва рағбат додан ба шумо менамояд. Ва аз Осмон обро фуруд меорад, пас, ба сабаби он Заминро баъди мурдани он зинда мекунад, ҳаройина, дар ин кор барои қавме, ки мефаҳманд, нишонаҳо ҳаст.

Дар ояти мазкур зикри нишонаҳои Қудрати Худованд идома ёфтааст. Яке аз нишонаҳои Худованд ин аст, ки барқро, ки ҳам мояи тарс асту ҳам мояи умед, ба шумо нишон медиҳад. Оре! Аз раъду барқ одатан ҳама метарсанд, ки мабодо оташаки он ҷоеро вайрон кунад ё сӯзонад. Аммо умед аз он аст, ки аз осмон борони пурфайз бораду ҳама рӯду чашмаҳо пуроб шаванд. Идомаи оят хабар медиҳад, ки Худованд зотест, ки борон меборонад ва аз оби он замини мурда (хушкида) зинда гашта, тару тоза мегардад. Дар рӯи он сабзаву гулҳо рӯида заминро хурраму зебо мегардонанд. Дарахтон сабз гашта, анвои меваҳо ҳосил мегарданд. Дар охир барои таъкид, Худованд гуфтааст, ки дар он чи ки дар ин оят зикр шуд, барои шахсоне, ки ақлу хиради худро ба кор мебаранд, дар бораи Бузургӣ, қудратмандӣ ва Тавоногии Офаридгори олам нишонаҳост. Зеро танҳо соҳибони ақл ва ҳикмат медонанд, ки ин

ҳама мавҷудот нишонаҳоянд аз Бузургии беҳамтои Офаридгори
якка ва ягона.

وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ تَقُومَ السَّمَاءُ وَالْأَرْضُ بِأَمْرِهِ ثُمَّ إِذَا دَعَاكُمْ دَعْوَةً

مِّنَ الْأَرْضِ إِذَا أَنْتُمْ تَخْرُجُونَ

**Ва мин айātiхӯ ағ тақума-с-самъу ва-л-арзӯ би амрих.
Ќумма изъ даъакум даъвата-м мина-л-арзи изъ ағтум
тахруҷун. 25.**

**25. Аз нишонаҳои Худо он аст, ки осмонҳо ва Замин бо ҳукми Ў
барпо истодаанд. Сипас, чун шуморо ба якбор хондан бихонад,
ногаҳон аз Замин берун меояд.**

Аз ҷумлаи нишонаҳои бузург ва қудрати Аллоҳ субҳонаҳу ва таъолост, ки осмонҳо ва Замин бо ҳукми Худованд, яъне бо қоида ва қонунҳои Худованд офарида (муайян карда) бо тартиб ва низом барпоянд. Итоат ба ҳукми Парвардигор аст, ки ҳангоми сайри худ атрофи Офтоб ва чархиш гирди тири худ Замин суръаташро заррае тағйир намедихад ва сокинонаш инчунин кӯҳҳо ва манзилҳо аз афтидан ва зеру забар шудан эминанд.

Аммо чун Парвардигори оламиён барпошавии қиёматро ирода кунад, ин тартиб ва низоми мавҷудаи Коинот (осмонҳо) ва Замин барҳам меҳӯрад. Ҳангоме ки шуморо (Исрофил) бо дамидани Сури дувум бихонад, ҳеҷ кас аз пеш фавтидагон ва пасфавтидагон боқӣ намонда, дар ҳол аз қабрҳояшон хориҷ мешавед ва ба саҳнаҳои рӯзи растохез ва мукофотҳо ё ҷазоҳои он рӯз менигаред. Барои он, ки инсон дар он рӯз гирифтори ҷазо нагардад, аз ҳозир дар ҳаёти дунё бояд бо захираи амалҳои нек ва тавба қардан аз кирдори бад ба пешвози он омода бошад.

وَلَهُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلُّ لَهُ قَنِينٌ

**Ва лаҳӯ мағ фи-с-самъвати ва-л-арз. Куллу-л лаҳӯ
қонитун. 26.**

**26. Ва мар Ўрост он чӣ дар осмонҳо ва он чӣ дар Замин аст, ҳар
яке барои Ў фармонбардоранд.**

Дар оятҳои қаблӣ тавҳиди (ягонагии Худованд) дар Холиқият ва (тавҳиди ягонагии Худованд) дар Рубубият баён шуд. Ҳоло ояти

мазкур тавҳиди моликиятро чунин баён намудааст, ки ҳар он чи дар осмонҳо ва Замин вуҷуд дорад, хоҳ фаришта бошад ё инсон ё чин, дар мулку дар тасарруфи Парвардигор қарор доранд. Ҳеҷ кас ё ҳеҷ чиз дар моликияти Офаридгор ва дар тасарруфи он ба Худо шарик нашудааст. Тамоми махлуқот амри Худовандро фурутанона мепазираанд, дар баробари он таслим шуда онро иҷро мекунаанд. Аз иродаи Парвардигор берун баромада наметавонанд.

وَهُوَ الَّذِي يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ وَهُوَ أَهْوَنُ عَلَيْهِ وَلَهُ الْمَثَلُ

الْأَعْلَى فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ

Ва Ҳува-л-лазӣ ябдау-л-халқа сӯмма юъидуху ва ҳува аҳвану ъалайҳ. Ва лаҳу-л-масъалу-л-аъла фи-с-самъавати ва-л-арз. Ва Ҳува-л-Ъазизу-л-Ҳаким. 27.

27. Ва Ёст Он, ки офариниширо оғоз мекунад ва бори дигар онҳоро бозмегардонад ва ин бар Вай осонтар (офариниши аввалу бори дигар назди Худованд яксон) аст ва мар Ёрост сифати баландтар дар осмонҳо ва Замин ва Ё голибу боҳикмат аст.

Ояти мазкур масъалаи зинда гардонидани баъд аз мирониданро баён намудааст, ки Худованд Зотест, ки офариниши инсонро оғоз кард, сипас баъди марг онро барои ҳисоб ва ҷазо, бозмегардонад ва ин кор барои Ё таъоло мисли пайдо кардани бори аввал ҳеҷ душворие надорад. Яъне ҳама махлуқотро Аллоҳ таъоло аз нестӣ ба вуҷуд овард. Вақто ки онҳо аз ин дунё мераванду қабр мешаванд, агарчи ҷисми онҳо ҳок гашта, парешон шуда бошад ҳам, чун рӯзи Қиёмат барпо мешавад, аз сари нав зинда кардани онҳо барои Худованд ҳеҷ душворие надорад. Зеро ҳамаи сифатҳои Худованд баркамоланд, бо мурури замон кам ё зиёд намешаванд. Аз азал низ дар ҳадди камол буданд. Ҳеҷ чиз аз илми Худованд пӯшида нест. Аз он ҷумла қудрати Офаридгории Худованд ҳам баркамол аст, каму зиёд намешавад. Яъне офаридани чизе барои Худованд бори аввал осон ва бори дувум осонтар намегардад. Балки дар ҳама ҳолатҳо офаридан барои Худованд яксон (осон) аст. Аммо дар ояти мазкур калимаи «аҳвану» - «осонтар» истифода шуда аст. Муфасссирон гуфтаанд, ки Худованд инҷо барои фаҳмотар шудан, маънои масъаларо аз нигоҳи инсонҳо баён кардааст. (Чунончи барои инсон сохтани чизе бори дувум аз сохтани бори аввал осонтар аст.) Аммо назди қудрати Парвардигор офаринишу бозгардонидан яксон аст.

Хулоса, дар пешгоҳи қудрати ӯ таъоло кори осон ё душвор вучуд надорад. Зеро Худовандро масали аълоост. Сифати ягонагӣ барои ӯст, на дар осмонҳо ва на дар замин шабеҳи ӯ нест. Чи дар осмонҳо ва чи дар Замин ҳарчи сифатҳои олии бошад, ҳама аз он ӯст. Дар сифатҳои ҷамолу камолаш ҳеҷ кас шарик шуда наметавонад. Ҳар он чи дар осмонҳо ва Замин ҳаст, сифати ӯро зикр карда мегӯянд: «*Лайса камислиҳи шай-ун*» - «*Монанди Парвардигор ҳеҷ чиз нест*». ӯ дар мулки худ азизу (мағлубнашаванда) ҳаким аст. Ҳама қорҳои ӯ бинобар муқтазои ҳикмату маслиҳати ӯ ва барои фоидаи махлуқоташ анҷом мешаванд.

Сабаби нузули ояти мазкурро Ибни Абихотам аз Икритим (р) ривоят кардааст, ки вақто кофирон масъалаи бори дигар зиндашуданро шуниданд, дар ҳайрат монданд. Ояти мазкур ҳамчу посух барои онҳо нозил шуда, сифатҳои Парвардигорро баён кард. Имом Бухорӣ (р) низ аз Абӯямон ва дар охир аз Абӯхурайра (р) ҳадиси қудсиеро чунин ривоят карда аст: «*Худованди таъоло гуфтааст: «Фарзанди одам маро дуругӯӣ ҳисобид, дар ҳоле ки барои ӯ гуфтани ин гуна сухан шоиста нест. Ва маро дашном дод дар ҳоле, ки гуфтани чунин сухан барои ӯ сазовор набуд; Дурӯғ ҳисобидани ӯ Маро он аст, ки мегӯянд: «Он гуна ки Худованд моро дар ибтидо офарид, дигар маро боз намегардонад, ҳол он ки офариниши аввал аз бозгардонидани ӯ бар ман осонтар набуда, ҳарду яқсон аст». Аммо дашном додани вай маро ин аст, ки мегӯяд: «Худованд фарзанд гирифтааст, дар ҳоле ки ман яккаву ягонаам ва ба касе ниёзе надорам». Барои маълумоти бештар ба ояти 116-уми сураи «Бақара» ва ба тафсири сураи «Ихлос» муроҷиъат шавад. Валлоҳу аълам.*

ضَرَبَ لَكُمْ مَثَلًا مِّنْ أَنْفُسِكُمْ ۖ هَلْ لَّكُمْ مِّنْ مَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ مِّنْ

شُرَكَاءَ فِي مَّا رَزَقْنَكُمْ فَأَنْتُمْ فِيهِ سَوَاءٌ تَخَافُونَهُمْ كَخِيفَتِكُمْ

أَنْفُسِكُمْ ۚ كَذَٰلِكَ نُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٢٨﴾

Зараба лакум-м масала-м мин аифусикум. Ҳал лакум-м мим ма малакат айманукум-м мин шуракъа фи ма разакнакум фа аитум фиҳи савъун тахофунаҳум ка хифатикум аифусакум. Казъалика нуфассилу-л-айъати ли қавми-й яъқилун. 28.

28. Мисоле барои шумо аз ҳоли худ шумо баён мекунад: Оё барои шумо бардагоне бошад, ки дастҳои шумо молики онҳо шуда бошад, дар он чӣ шуморо ато кардем, онҳоро бо шумо ҳеҷ шарикие ҳаст, то шумо дар он бо онҳо яксон бошед ва аз онҳо битарсед, чуноне ки шумо аз қавми хеш метарсед?! Ҳамчунин нишонаҳоро барои қавме, ки мефаҳманд, баён мекунем.

Сабаби нузули ояти мазкурро аз Ибни Аббос (р) муфасссирон чунин ривоят кардаанд: «Дар адо кардани нусук (рукн)-ҳои ҳаҷ аҳли ширк талбияро ба ширк омехта намуда мегуфтанд: «Худоё, ба фармони Ту ҳозирем, худоё ба фармони Ту ҳозирем, барои Ту шарике нест, магар он шарике, ки Ту молики ӯ ва молики ҳар он ки ки ӯ молики он аст ҳастӣ». Пас, ояти мазкур нозил шуд ва дар он Худованд чунин мисол овард, ки албатта, зеҳну ақли ҳар инсон онро дарк мекунад ва бар ботил будани ширк ҳукм мекунад. Яъне дар ин оят Худованд барои шахсоне, ки ба Аллоҳ таъоло, фариштагон ё чин ё инсон ё ҳайвон ё буту санам ё ин, ки баъзе дигар чизҳои табиъатро шарик меҳисобанд, мисол оварда гуфтааст, ки эй мушрикони! Мо аз дигар ашё не, балки аз нафси худ шумо мисол оварда мегӯем, ки молу сарват ва ғулому каниз, ҳатто худ шумо, ҳама махлуқед ва офаридаи Мо ҳастед. Оё шумо меписандед, ки ғуломону канизоне, ки дар ихтиёри шумо ҳастанд, дар молҳое, ки ҳамчу ризку рӯзи бароятон додаем, бе он ки байни шумо ва онҳо фарқияте набошад, дар тасарруфи онҳо бо шумо баробар яксон шарик бошанд?

Оё меписандед, ки мабодо шахсе дар молу амволатон шарик шавад, ё аз шумо мерос барад? Ҳаргиз намехоҳед ва намписандед! Холиқ ва махлуқ ҳеҷ бо ҳам монандие надоранд, пас чӣ гуна махлуқе ба Холиқи худ шарик мешудааст? Шумо байни худ ва байни бардагон (ғуломон), ки ҳарду аз як чинс ҳастед, баробариро написандидед, пас, чӣ гуна дар баробари Раббул арбоб Молики бе чуну чаро, мардуми озоду ғулом ё бархе аз махлуқ (офаридагон)-и Ёро ба Ё шарик меҳисобед?

Дар охир Худованд гуфтааст, ки мо ҳамин тавр, барои соҳибони ақлу хирад оятҳои худро равшан баён мекунем, ки дар ин мисолҳо бияндешанд ва сабаби асосии ба Аллоҳ ширк оварданро бифаҳманд, ки дар чист?

بَلِ اتَّبَعَ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَهْوَاءَهُمْ بِغَيْرِ عِلْمٍ فَمَنْ يَهْدِي مَنْ أَضَلَّ اللَّهُ

وَمَا لَهُمْ مِّنْ نَّاصِرِينَ ﴿٢٩﴾

**Бали-т-табаъа-л-лазӯна ӯаламӯ аҳваъаҳум би ғайри
џилм. Фа ма-й яҳдӣ ман аъаллаллоҳ. Ва ма лаҳум-м мин-н-
наъсири̇н. 29.**

**29. Балки ситамгарон ба ғайри илм хоҳишҳои нафси худро
пайравӣ карданд. Пас, кист роҳ намояд касеро, ки Худо ӯро
ғумроҳ кардааст? Ва онҳоро ҳеҷ ёридиҳандае нест.**

Оре! Ин мисолҳои возеҳу равшане, ки дар ояти қаблӣ гузашт, барои шахсоне буд, ки соҳиби андешаи солиманд. Аммо золимони ҳавропарастӣ бутпарастӣ бедониш, ки пардаҳои ҷаҳлу нодонӣ қалбу чашмҳои онҳоро пӯшидааст, доимо ба хурофоту таъассубҳои ҷоҳилона даст задаанд, аз қучо ба фаҳми ин гуна мисолҳо мераванд. Онҳо аз ҳавову ҳаваси хеш бидуни илму огоҳӣ пайравӣ карда, тобеъи сухани дуруст намешаванд, онҳо комилан ғумроҳанду ҳаргиз намеандешанд. Натиҷа он шуд, ки ба хотири амалҳои бадашон Худованд ин гуна афродро дар водии залолат меафганад ва онҳоро чунон ғумроҳ мекунад, ки дигар ҳеҷ кас онҳоро ба роҳи ҳидоят кашонда наметавонад. Оё аз ин зулми бештар ёфт мешавад, ки махлуқе ҳамрадифи Холиқ қарор дода шавад? Инчунин оё зулм аз ин бештар мешавад, ки халқи Худо аз роҳи хайру саъодат, ки роҳи Қуръон ва суннати Расулаллоҳ аст, боз дошта ба бераҳагиҳо даъват крда шавад?

Барои маълумоти бештар ба ояти 27-уми сураи «Иброҳим» (а) мурочиъат шавад. Валлоҳу аълам.

Худованд ба Пайғамбар (с) хитоб намуда, дар ояти зер чунин гуфтааст:

فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا

تَبْدِيلَ لِّخَلْقِ اللَّهِ ذَٰلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا

يَعْلَمُونَ ﴿٢٠﴾

**Фа ақим вачҳака ли-д-дӣни ҳанифā. Фитраталлоҳи-л
лати фаџара-н-нāса ѓалайҳā. Лā табдӣла ли халқиллāҳ.
Зāлика-д-дӣну-л-қаййиму ва лāкинна акџара-н-нāси лā
яъламун.30.**

**30. Пас, рӯи худро барои дин ҳаниф (яктопараст) шуда рост
кун, ки мардумро бар вай офарида аст! Офариниши Худоро иваз
кардан нест. Ин дини дуруст аст, валекин аксари мардум
намедонанд.**

Маънои калимаи «ҳаниф» аз нодурустиҳо рӯй ба сӯйи корҳои шоиста ва аз роҳи ботил ба сӯйи роҳи ҳақ рӯ оварданааст. Агарчӣ дар ин оят Худованд Пайғамбари худ Муҳаммад (с)-ро хитоб карда бошад ҳам, локин ба назардошти маънои ояти баъдӣ, хитоб ба ҷамъи мӯъминон аст. Худованд ба Ҳабиби худ (с) фармуд, ки ай Расули ман! Ту аз тамоми дину эътиқодҳо ва аз тамоми созмонҳои ширкомезу куфр ва аз тобеъияти ҳавои нафсу корҳои разил рӯй гардону устувора ва бо ихлоси том рӯ ба сӯйи дини Ислом (ойини поку холиси Парвардигор) ору ҳақгара бош! Зеро Худованд инсонро бар фитрат (табиъат)-и Ислом офаридааст ва дини Ислом бар сиришти инсон мувофиқу ҳамоҳанг аст. Агар инсон бо ягон сабабе кофир нашавад, ӯ бар сиришти худ, яъне бар асли табиъати худ пойдор боқӣ мемонад. Дигаргунӣ дар офариниши Худовандро бо парастии ғайри ӯ набояд тағйир дод. Бар он табиъате, ки Худованд инсонро офаридааст (бар тавҳид), бояд боқӣ бимонад. Зеро дини Ислом, дини росту устувор аст, дигар динҳо аз амал манъ шудаанд. Касе хоҳад бар фитрат (табиъат)-и худ боқӣ бимонад, бояд пайрави дини Ислом шавад, зеро Ислом дар тамоми соҳа ва давру замон ҷавобгӯи талаботи рӯзгори инсон аст, валекин аксари мардум, ҳамчу куффори Макка (ки замони нузули ояти мазкур мушрику бутпараст буданд), ин ҳақиқатро надонистанд, то ба он амал кунанд.

Хулоса, фитрат (табиъат)-и башарӣ тақозои онро дорад, ки ба ғайри муваҳҳид (яктопараст) будан ва ба ғайр аз рӯй овардан ба дини ҳаниф (Ислом) ба дигар динҳо ҳамоҳанг набояд шуд. Дар ҳадиси шариф бо ривояти Абӯхурайра (р) дар “саҳеҳ”-и Бухорӣ (р) омадааст, ки Расулulloҳ (с) чунин фармуданд: «Ҳеҷ навзоде нест, магар ин ки бар фитрат (табиъат)-и Ислом таваллуд мешавад Вале падар ва модараш яҳудӣ бошанд, ўро яҳудӣ, насронӣ бошанд, ўро насронӣ ё маҷусӣ бошанд, ўро маҷусӣ мегардонанд».

Барои маълумоти бештар ба ояти 103-ӯми сураи «Юсуф» (а) муроҷиъат шавад. Худованд бо таври умум, барои такмили ин маъно дар ояти зер чунин фармудааст...

﴿مُنِيبِينَ إِلَيْهِ وَاتَّقُوهُ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَلَا تَكُونُوا مِنَ

الْمُشْرِكِينَ﴾

❖ **Мунӣбӣна илайҳи ва-т тақӯҳу ва ақиму-с-салāта ва лā тақуну мина-л мушрикун. 31.**

31. Ба сӯи Вай рӯҷӯ кунеду бо ибодат бошед ва аз Вай битарсед ва намозро барпо доред ва аз мушрикони мабошед.

Чуноне ки гузашт, инсон асосан барои ибодат (итоати бечуну чаро)-и Аллоҳи якка ва ягона офарида шудааст. Инсон ҳамеша ба сӯи ҳамин асл бояд бозгашт дошта бошад. Аз ин рӯ инсон холисан ба сӯи дини ҳаниф, ки рӯҷӯ ба сӯи Парвардигор аст, бояд рӯҷӯ кунад, ба ин маъно, ки Худое нахоста, агар аз рӯи ақида ва амал коре пайдо шавад, ки аз асли тавҳид инсонро яксӯ кунад, дар ҳол, бо такрори калимаи тавҳид ба сӯи Парвардигор бояд бозгардад ва худро бояд ислоҳ кунад ва ҳамеша худро дар эътиқод муваҳҳид (яктопараст) нигоҳ дорад. Сипас, Худованд амр кардааст, ки аз Худованд бипарҳезед! Яъне Худовандро ҳозир нозир дониста аз ӯ нофармонӣ накунад ва илова бар ин маъмур шудаед, ки бо пойбандии том намозро дар вақтҳои худ бо риёояи фарзу воҷибу суннату мустаҳабҳои он барпо бидоред ва аз гурӯҳи мушрикони мабошед. Зеро ширк овардан бузургтарин гуноҳи кабира (куфр) аст. Ҳар гуноҳро мумкин аст, ки Худованд бибахшад, аммо ширкро ҳаргиз нахоҳад бахшид. Барои маълумоти бештар ба ояти 48-уми сураи «Нисо» муроҷиъат шавад. Ояти зер танқиди мушрикони идома додааст.

﴿مِنَ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ وَكَانُوا شِيعًا كُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ

فَرَحُونَ﴾

Мина-л-лазӣна фаррақу дӣнаҳум ва кāну шияъā. Куллу ҳизбӣ би мā ладайҳим фариҳун.32.

32. Ва аз ононе (мабошед), ки дини худро пароканда сохтанд ва гурӯҳ-гурӯҳ шуданд ва ҳар гурӯҳ ба он чи назди ӯст, хурсанд аст.

Худованд дар ояти мазкур ба мусулмонон (уммати Муҳаммад (с)) ҳушдор дода мефармояд, ки шумо мисли касоне набошед, ки дар дин ихтилоф эҷод карда динашонро пароканда карданд ва гурӯҳ-гурӯҳ шуданд ва ҳар гурӯҳе гумон мебарад, ки ақида ва равишашон дуруст аст ва аз оини худбофтаи худ хушҳол ва хушнуд ҳам буданд.

Муфассири олиқадр Ибни Касир дар шарҳи ояти мазкур фармудааст: «(Абдуллоҳ) ибни Аббос (р) гуфтааст: **«Шумо аз ҷумлаи мушрикони монанди яҳуд ва насоро ва мачус ва бутпарастон ва дигар пайравони динҳои ботил нашавед, ки дини худро табдил ва тағйир дода, ба қисмате (аз он) имон доштанд ва ба қисмате кофир шуданд».**

Дини ҳақ дини Ислом аст. Он дини яктопарастӣ (тавҳид) аст. Худованд аз замони офариниши Одам (а) то давраи Муҳаммад (с) ба воситаи пайғамбаронаш барои мардум дини исломро фиристодааст. То ин ки ҳамаи мардум дини тавҳид – Исломро қабул карда, дар як гурӯҳи муташаққил, ҳамақида ва мустаҳкам қарор гиранд. Вале гурӯҳе баъд аз даргузашти пайғамбаронашон яктопарастиро дар канор гузошта, дар дин тағйирот ворид карданд ва мардум пайрави ҳаёлбофиҳои гурӯҳҳои мухталиф гаштанд. Масалан, яҳудон ба китоби ба Мӯсо (а) нозилшуда – «Таврот» тағйирот ворид ва дар дини Худованд ихтилоф эҷод карданд. Дар натиҷа онҳо ба зиёда аз 70 гурӯҳ тақсим шуда, бо ҳам зиддият ва ихтилоф мекарданд. Байни онҳо гурӯҳе буд, ки ҳатто Узайр (а)-ро писари Худо меҳисобиданд, ки макони онҳоро ҳоло “Узайрия” мегӯянд.

Насрониён низ дини ҳақиқиро, ки Худованд ба воситаи Исо (а) ба онҳо фиристода буд, пароканда карданд. Пайрави ҳаёлҳои беасоси худ гашта, ба гурӯҳҳои гуногун тақсим шуданд.

Ҳамчунин дар таърихи инсоният гурӯҳҳои буданд, ки Офтобро мепарастиданд ситорапарастон низ буданд. Оташпарастон, қабр парастон, ҷасади мурдапарастон, бутпарастон, ҳайвонпарастон, инсонпарастон ва ғайра то ҳол ҳастанд.

Шайтон ҳар яке аз он гурӯҳҳоро дар ҳақ ва дуруст ҳисобидани ҳаёлҳо ва эътиқодҳои ҷунон машғул месохт, ки ҳар гурӯҳе эътиқоди худро ҳақ меҳисобид, аз он шоду хурсанд гашта гирифтори таассуб мегашт ва ақидаи гурӯҳҳои дигарро ноҳаққу нодуруст меҳисобид. Зиддияти байни гурӯҳҳо то ҳадде мерасид, ки

ба куштор ва хунрезихои шадид меовард, зеро таасуб намегузорад, ки инсон чеҳраи ҳақиқатро бинад ва аз бугзу ҳасадҳо худро як сӯ гузошта, қазовати саҳеҳ кунад. Барои маълумоти бештар ба қисми аввали ояти 8-уми сураи «Фотир» муроҷиат шавад. Мухтасаран маънои он чунин аст: *Оё касе, ки амалҳои бад дар назараш (тавассути шайтон ва шайтонсифатон) зинат ва орошта шудааст, онро зебо ва орошта мебинад, ҳаммонанди касе аст, ки ҳақиқатро ҳамчунон, ки ҳаст мебинад ва аз қонунҳои Худованд пайравӣ мекунад?* Ҳаргиз. Валлоҳу аълам.

Сифати шахсоне, ки ба дини Ислом ворид нашудаанд, чун ҳолашон дигаргун шавад, аз худ чӣ хел бесуботӣ нишон медиҳанд, дар ояти зеро баён шудааст.

وَإِذَا مَسَّ النَّاسَ ضُرٌّ دَعَوْا رَبَّهُمْ مُنِيبِينَ إِلَيْهِ ثُمَّ إِذَا أَذَاقَهُمْ مِنْهُ رَحْمَةً

إِذَا فَرِيقٌ مِنْهُمْ بِرَبِّهِمْ يُشْرِكُونَ

Ва изā масса-н-нāса зуррун даъав Раббаҳум-м мунибūна илайҳи сўмма изā азāқаҳум-м минҳу раҳматан изā фарīқу-м минҳум би Раббихим юшрикун. 33.

33. Ва чун ба мардум сахтӣ бирасад, ба сӯи Парвардигори худ рӯҷӯ карда Вайро бихонанд. Ва чун аз ҷониби Худ онҳоро осоише бичашонад, ногаҳон тоифае аз онҳо ба Парвардигори худ ширк меоранд,

Шахсоне, ки мушриканд ё дар имони худ устувор нестанд, ба шароит нигоҳ карда, худро дигаргун месозанд ва дар имондориашон устуворӣ дида намешавад. Агар чунин тоифа ба бало ё ба беморӣ ё ба қаҳтӣ, тарсу ваҳм ва дигар зараре мубтало шаванд, дар ҳол аз қалби онҳо пардаи ширк барканор меравад, яктопарастие, ки аслан дар табиъаташон буд, ошкор мешавад, онҳо ба сӯи Парвардигор боз мегарданду паноҳ мебаранд ва чунон сар ба сачда мениҳанду дуою ва ниёиш мекунанд, ки гӯё дар собиқ асло мушрик ё кофир ё фосиқ ё мунофиқ набуданд. Вале ҳамин, ки ҳодисаҳои такондиҳанда, (хавфу хатар) аз сарашон дур шаванд ва Худованд аз раҳматаш ба онҳо чашонаду ба тинҷию амонӣ ва ба хотирчаъмӣ бирасонад, боз гурӯҳе аз ин тоифаи кӯтоҳандешу камзарфият асири таасуб ва тақлиди кӯр-кӯронаи худ мешаванд ва бо Парвардигор ширк оварда ба роҳи куфру нифоқ мераванд. Ин аст ҳоли шахсоне, ки мушриканд ё шахсоне, ки дар ақида ва имон устувор нестанд. Чун мусибат аз

сарашон дур шавад, чунон рафтор мекунад, ки гӯё дигар бор он мусибату кулфат ба сарашон намеомада бошад.

لِيَكْفُرُوا بِمَا آتَيْنَاهُمْ فَتَمَتَّعُوا فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٣٤﴾

Ли якфуру́ би ма̇ атайна́хум. Фа таматтаъу́ фа савфа таъламу́н. 34.

34. оқибати ҳоли онҳо он аст, ки ба он чӣ ба онҳо ато кардаем, носитосӣ кунанд. Пас, баҳраманд шавед (эй кофирон), зуд аст, ки ҳақиқати ҳолро хоҳед донист!

Ояти мазкур барои мушриконе, ки сифаташон дар ояти қаблӣ гузашт, (ки ҳангоми расидан ба неъматҳо Худоро фаромӯш мекунад), таҳдид буда, фармудааст, ки бигзор онҳо шукронаи он неъматҳоеро, ки ба онҳо бахшидаем, накунад ва ҳар коре, ки аз дасташон меояд, анҷом диҳанд ва то метавонанд аз ин неъматҳои зудгузарӣ дунё баҳра гиранд. Лекин ба зудӣ натиҷаи шуми амалҳои бади худро хоҳанд донист.

Аз маънои ин оят маълум мешавад, ки ин баҳрамандии заволаҷиб дар пайи худ азоби дардноке доштааст. Агар чи дар ин оят мухотаб мушриконанд, вале ояти мазкур маънои васеъ дошта, тамоми касонеро, ки ҳангоме, ба неъматҳои Худо мерасанду танҳо ба баҳрагирӣ машғул гашта, бахшандаи онҳоро фаромӯш мекунад, шомил аст.

Чаро ин гуна инсонҳо ҳангоми мусибат ба ёди Худованд мешаванд ва ҳамин, ки Худованд раҳматашро ба онҳо ҷашонду ба амонӣ расиданд, ба Ӯ таъоло ширк меоранд?...

أَمْ أَنْزَلْنَاهُمْ سُلْطٰنًا فَهُوَ يَتَكَلَّمُ بِمَا كَانُوا بِهِ يُشْرِكُونَ ﴿٣٥﴾

Ам анзална̇ ӯалайҳим султoна̇н фа ҳува ятакалламу би ма̇ кану́ биҳи́ юшрикун. 35.

35. Оё бар онҳо далеле фуруд овардем, ки он далел барои онҳо ба он чӣ бо Худо шарик меоранд, далолат мекарда бошад?

Худованд барои маҳкум сохтани мушрикон ва барои сарзаниши онҳо бо ҷумлаи саволи инкорӣ гуфтааст, ки оё Мо аз назди худ барои мушрикон ҳукми мустаҳқаму раднопазиру қонеъкунандаеро нозил кардаем, ки ба ҳақ будани ширк ва гумроҳиашон далел шудааст? Ҳаргиз! Худованд асло ба онҳо

дастури ширкро надодааст. Пас, онҳо бо кадом далел мушрик шуданд?

وَإِذَا أَذَقْنَا النَّاسَ رَحْمَةً فَرِحُوا بِهَا وَإِنْ تُصِيبُهُمْ سَيِّئَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ

أَيْدِيهِمْ إِذَا هُمْ يَقْنَطُونَ ﴿٣٦﴾

Ва изъ азакна-н-наса раҳматаи фариҳу биҳа. Ва ин тусибҳум саййиатум би ма қаддамат айдиҳим изаҳум яқнатун. 36.

36. Ва чун мардумро бахшоише бичашином, ба он шодмон шаванд ва агар ба онҳо сахтиё, ба сабаби он чӣ дастҳои онҳо пеш фиристодааст, бирасад, ногаҳон онҳо ноумед мешаванд.

Яке аз нишонаҳои инсон, ки дар нигоҳ доштани гавҳари имони худ собитқадам нест ва то ин ки имон аз дасташ наравад, пофишорӣ намекунад ва барои бандаи ҳақиқӣ будан бо Худованд аҳди мустаҳкам набаастааст ин аст, ки агар Худованд барои озмоиш ба ӯ тансиҳатӣ, кушоиши кор ва дигар неъматҳои фаровонро ато кунад, худро дар имтиҳони Худовандӣ надониста, ба ҷойи шукру тоъату ибодат ва тавозӯю хоксорӣ чунон шоду мағрур мешавад, ки дигар дар ӯ на нишонаи бандагӣ дида мешавад ва на донишони қадри неъмат. Даст ба кибру риёву манманӣ, худтаърифкунӣ зада, неъматдиҳандаи ҳақиқиро фаромӯш мекунад.

Агар ба ҳамин гуна инсон ба хоҳири кирдори шумаш ҳамчу огоҳӣ ранҷу кулфат бирасад, чунон навмед мешавад, ки гӯё Худованд дигар асло қодир нест, ки ӯро ёри диҳад. Ё намефаҳмад, ки ин бало ва офате, ки бар сараш омад, аз сабаби касофатии гуноҳҳои худӣ ӯст. Ҳол он ки агар имон мебошад, ин озмоишҳо барои каффорати гуноҳҳои ӯ буд.

Бо ривояти Сухайб (р) дар ҳадиси шариф омадааст, ки Расулуллоҳ (с) фармуданд: **«Аҷабо бар кори шахси муъмин, ҳар ҳукмеро Худованд барои ӯ содир кунад, барои ӯ хайр аст; Агар ба ӯ неъмату хушҳолие бирасад, шукр мекунад, ин барои ӯ хайр аст, агар ба ӯ бало ва ранҷе бирасад, сабр мекунад ин ҳам барои ӯ хайр аст».**

Оре! Ин аст мақоми шахсе, ки даъвои бандагӣ ва даъвои имондорӣ дорад.

أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللَّهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ وَيَقْدِرُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ

لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ

**А-ва-лам ярав анналлоҳа ябсуту-р-ризқа ли ма-й яшъау ва
яқдир. Инна фӣ зāлика ла айāти-л ли қавми-й
юьминун.37.**

**37. Оё надиданд, ки Худованд кушода мекунад рӯзиро барои ҳар
касе ки мехоҳад ва танг мекунад барои ҳар касе ки мехоҳад,
ҳаройина, дар ин кор нишонаҳост барои қавме, ки имон меоранд.**

Хислати баъзе инсонҳои камхирад, ки бо ёфтани неъматҳо мағрур ва бо рӯ ба рӯ шудан ба балоҳо маъюс мешаванд, дар оятҳои қаблӣ баён шуд. Ҳоло ояти мазкур мувофиқ ба мавзӯи гузашта аз қудрат ва тавоногии Худованд сухан оғоз карда, гуфтааст, ки оё онҳо надонистанд, ки агар Худованд бихоҳад ризқу рӯзиро барои касе фарох ва барои касе танг мегардонад?

Шахси хирадманд набояд бо ба даст овардани неъматҳои фаровон мағруру саркаш гашта, неъматдиҳандаро фаромӯш кунад ва на аз тангии ризқу рӯзӣ навмеду маъюс гардаду забони шиква кушояд, балки ҳангоми тангдастӣ бояд ба даргоҳи Худованд бо тавбаву ниёиш бозгашт кунад. Зеро ҳарду (фарохдастӣ ва тангдастӣ) дар ихтиёри Худост. Дуруст аст, ки ин дунё олами кор бо асбоб (сабабҳо) аст. Касоне, ки барои ёфтани дунё саҳт кӯшиш мекунанд ва аз асбобҳо кор мегиранд баҳраи бештаре ба даст меоранд. Касоне, ки танбалӣ карда, аз имкониятҳо чандон истифода намекунанд, баҳраи хубе бардошта наметавонанд. Локин ин ба таври умум нест. Гоҳе дида мешавад, ки шахсоне бисёр лаёқатманду дар кори худ ҷиддӣ буда ҳарчанд талош мекунанд, ба ҷое намерасанд. Баръакс, гоҳе дида мешавад, ки дарҳои ризқу рӯзи ба рӯи шахсоне, ки чандон соҳибфаросат нестанд, боз аст. Агарчӣ барои таҳияи ризқу рӯзӣ истифодаи сабабҳо зоҳиран натиҷаи хубе дошта бошад ҳам, локин набояд ғарқи олами сабабҳо шуда тамоми умедро ба он баст. Набояд фаромӯш кард, ки соҳиби нерӯ ва қудрати бузурге дар паси онҳост. Ў таъоло гоҳе чунон саҳт мегирад, ки тамоми дарҳо ба рӯи инсон баста мешавад, гоҳе чунон осон мегирад, ки гӯё тамоми дарҳо ба рӯи ӯ кушодаанд.

Дар ҷумлаи охири ояти мазкур омадааст, ки дар ин гуна ранг гирифтани корҳо барои шахсоне, ки имон меоранд, аз қудрати Худованди бузург нишонаҳо ҳувайдост. Бояд ба сӯи Ҳақ роҳ пеш гирифту набояд аз раҳмати Парвардигор ноумед шуд. Оре! Шахсе, ки имон надорад, ин ҳолатро намениносад, ё аз неъматҳои фаровон мағур мегардад ва аз набудани неъматҳои роҳи ҳақро гум мекунад маънос менишинад. Ояти зер ҷойи дурусти сарфи молро баён кардааст:

فَآتِ ذَا الْقُرْبَىٰ حَقَّهُ وَالْمِسْكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ ۚ ذَٰلِكَ خَيْرٌ لِلَّذِينَ

يُرِيدُونَ وَجْهَ اللَّهِ ۖ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

Фа āти за-л-қурбā ҳаққаҳу ва-л мискина вабна-с-сабил.
Зāлика хайру-л лил лазина юридӯна ваҷҳаллоҳ. Ва улāика
ҳуму-л-муфлиҳун. 38.

38. Пас, ҳаққи хешовандро ва мискин ва роҳгумзада (мусофир)-ро бидеҳ. Ин додан барои касоне, ки ризои Худоро металабанд, беҳтар аст ва ин ҷамоат - онҳо растагоранд.

Агар Худованд ба касе неъматашро диҳад, он неъмат ҳамроҳи худ, албатта, масулияте дорад. Ҳоло дар ин оят Худованд ба Расулulloҳ (с) (ё умуман барои шахсоне, ки аз неъматҳои дунё бархурдоранд) фармудааст, ки эй шахси мӯъмин, ба хешовандони фақирӣ худ то ин, ки пайванди хешутаборӣ ва силаи раҳм ҳамеша барқарор бошад ва ҳамчунин ба шахсоне, ки мискину бенавоанд ва ба шахсоне, ки дар роҳ мондаанд ва ба амсоли онҳо аз дороии худ кӯмак бирасон! Бо ибораи дигар вақто ки сарвати дунё ба инсон рӯ меорад, гумон накунад, ки ҳамаи он дорои азонӣ ўст. На! Балки дигарон низ ҳақ доранд. Аз ҷумла, хешовандони фақир, инчунин шахсони мустаманд, ки аз сабаби тангдастӣ замингир шудаанд ва ҳамчунин шахсоне, ки бар асари ҳодисаҳо бе молу ҳол шуда, аз ватани худ дур афтода, мӯҳтоҷу мусофир шуда, ҳеҷ моликияти надоранд, ки сарфу харҷ ва тӯшаи роҳ кунанд. Бе ягон миннат ҳаққи онҳоро набояд фаромӯш кард. Ана ҳамин аст, ҷойи дурусти сарфи мол барои шахсоне, ки ризои Аллоҳро ҷустуҷӯ доранд, ва ана ҳамин шахсон растагору наҷотёфтаанд. Оре! Чунин шахсони саховатманд дар ҳамин ҳаҳон растагор хоҳанд шуд ва дар охираат низ. Сарфи сарвати дунё дар ин роҳҳо бо худ баракоти

ациберо меорад. Дар охират низ дар тарозуи санҷиши илоҳӣ вазнинтарин амал аст. Лекин...

وَمَا آتَيْتُمْ مِّن رَّبًّا لَّا يَرْبُوهَا فِي أَمْوَالِ النَّاسِ فَلَا يَرْبُوهَا عِنْدَ اللَّهِ وَمَا

آتَيْتُمْ مِّن زَكَاةٍ تُرِيدُونَ وَجْهَ اللَّهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُضْعِفُونَ

**Ва маътайтум-м ми-р-риба-л ли ярбува фӣ амвāли-н-
нāси фа лā ярбуъ ийндаллоҳ. Ва маътайтум-м миъ
закāтин туридуна вачҳаллоҳи фа улāика ҳуму-л
музъифун. 39.**

**39. Ва он чӣ дода бошед аз суд, то дар молҳои мардум бияфзояд,
пас, вай назди Худо намеафзояд. Ва он чӣ аз садақа барои талаби
ризои Худо дода бошед, пас, ин ҷамоғат подоши худро
дучандкунанда ҳастанд.**

Калимаи «Рибо» дар истилоҳи шаръ ба маънои судхӯрист. Тарзи маъмули он ин аст, ки байни қарздеҳ ва қарзгиранда, ҳамроҳи шохидон ба ин маъно шарт гузошта мешавад, ки вақто ки қарз баргардонида мешавад, бо зиёдатӣ (фоиз, просент) баргардонида шавад. Масалан: Агар қарз 1000 сомонӣ бошад, 100 сомонӣ болои он зам шуда 1100 сомонӣ баргардонда шавад. Агар чинс ба чинс (гандум ба гандум) бошад, бод 100 кг гирад 110 кг бояд баргардонад ва ҳоказо. Ин зиёдатиرو «Рибо» меғӯянд. Гирифтани чунин «фоиз» барои соҳиби мол, дар қонуни дини Ислом, ҳаром ва мамнӯъ эълон шудааст. Гирандари судхӯр ё ба истилоҳи имрӯза (прасентчик) меноманд. Ҳоло дар ин оят Худованд зиёни дигари ин амали ношаръиро зикр карда гуфтааст, ки он молеро, ки барои талаби афзоиши моли худ (ба роҳи рибохӯрӣ) ба мардум медиҳад, то аз моли мардум барои худ суд бардорад, агарчи молаш дар назди ӯ афзоиш ёфта бошад ҳам, ин амал назди Худованд на савоб дораду на зиёда мешавад ва на барои дастгирии охират чизеро афзун мекунад. Балки рибохӯрӣ кори гуноҳу ҳаром ва касби ҳабис буда, дар он баракате нест. Аммо он чӣ бо нияти закот ё бо нияти эҳсон ба фуқаро медиҳед ва барои ин амал ба ғайри ризои Парвардигор чизи дигарро ирода надоред, ин амалест, ки Худованд онро мепазираду дар он ба шумо баракат медиҳад ва аҷру савоби шумо дар ин амал чандон мешавад. Муфасссирон гуфтаанд, ки ин оя расм ва одати бадеро,

ки байни хешовандон ва хонаводаҳо махсусан занҳо ривоч дорад, ба ислоҳ меорад.

Чунончӣ, он ҳадя (тӯҳфа)-е, ки хешовандон, дӯстон ба ҳамдигар дар маросимҳои таваллуди кӯдак, хатнасур, хонадоршавӣ ва ғайра медиҳанд, ба умеде медиҳанд, ки онҳо дар навбати худ низ чизе барояшон бидиҳанд, балки мувофиқи расму одат қадре зиёдтар бидиҳанд. Ин намуд умед ва интизории бахшанда ва ҳадиҳанда амали бисёр бад аст, мувофиқи ин оят кори савоб нест. Зеро ҳадя додан бо ин гуна нияту умед назди Худованд ҳеҷ дараҷа ва савобе надорад. Қуръони Карим ин зиёдати роҳангоми боз гардонидани тӯҳфа ва ҳадиҳо бо калимаи «рибо» (суд, просент) ифода намуда аст, ки он як ишораест ба нодуруст ва қабех будани ин амал.

Хулоса, барои савоби охиратро ба даст овардан, бояд ҳама амалҳо холисаллилоҳ бошад.

Ояти зер дар бораи ақида, ширк ва ризқу рӯзӣ сухан мекунад:

اللَّهُ الَّذِي خَلَقَكُمْ ثُمَّ رَزَقَكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ هَلْ

مِنْ شُرَكَائِكُمْ مَنْ يَفْعَلُ مِنْ ذَلِكَ شَيْءٍ سُبْحَنَهُ وَتَعَالَى

عَمَّا يُشْرِكُونَ

Аллоҳу-л-лазӣ халақакум сӯмма разақакум сӯмма юмӣтукум сӯмма юҳйӣкум. Ҳал миъ шурақайкум-м ма-й яфъалу миъ зәликум-м миъ шайъ. Субҳанаҳу ва таъālā ьамма юшрикун. 40.

40. Худо Он Зотест, ки шуморо биёфарида, сипас, шуморо рӯзӣ дод, сипас, шуморо бимиронад. Сипас, шуморо зинда гардонад. Оё аз шарикони шумо касе ҳаст, ки ин корҳоро карда тавонад? Поки Ёрост ва аз он чӣ (ба Ё) ширк меоранд, баландтар аст.

Худованд Офарандаву Ризқдиҳандаи бандагони Худ аст. Ё Зоти тавоно шуморо офаридааст. Ё дорои сифатҳои хосест, ки шуморо аз ҳангоми таваллуд то вақти вафотатон ризқу рӯзӣ дод ва дар охири умр шуморо мемиронаду бори дигар дар охират барои ҳисобу китоб, ҷазо ва подош шуморо зинда мегардонад. Ин ҳама мушоҳидаҳо назди инсонӣ бохирад қобили қабул аст. Дар давоми оят Худованд ба мушрикони савол дода гуфтааст, ки оё аз шарикон

(бутон)-и шумо касе ҳаст, ки шуморо биёфарад, ризқу рӯзӣ диҳад, бимирунад ва аз сари нав боз барои мукофот ё барои ҷазои амалҳоятон рӯзи Қиёмат зинда гардонад? Албатта, мушрикони дар посух мегӯянд, ки не. Вақто ки кор чунин аст, пас чаро вақте ки Худовандро мепарастед, ба Ӯ ширк меоред? Ай мушрикон, бидонед, ки ҳаргиз бар Худованд сифатҳои нолоиқро нисбат додан мумкин нест. Аз он тасаввур ва ақидаи нодурусте, ки дар шаъни Аллоҳ таъоло доред, Худованд муназзаҳ ва покиза аст. Дар акси ҳол бо ин гуна ақидаҳои нодурусту куфру исён, чунонеки ояти зер ишора кардааст, рӯйи Замин ба бало ва фалокатҳо дучор хоҳад шуд.

ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ أَيْدِي النَّاسِ لِيُذِيقَهُمْ بَعْضَ

الَّذِي عَمِلُوا لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٤١﴾

**Заҳара-л-фасāду фи-л-барри ва-л баҳри би мā касабат
айди-н-нāси ли юзйқаҳум баъза-л-лазй ъамилу
лаъаллаҳум ярҷиъун. 41.**

41. Дар барру баҳр ба сабаби он чӣ дастҳои мардум ба амал овард, фасод пайдо шуд, то онҳоро ҷазои он чӣ амал карданд, бичашанд, (онҳоро мусибатҳо дод) бошад, ки онҳо бозгарданд.

Мурод аз калимаи «Барр» шаҳрҳо ва деҳаҳоест, ки аз баҳру дарёҳо дуранд. Мурод аз «Баҳр», шаҳрҳо ва деҳаҳоест, ки дар канори рӯдхонаҳо ё дар миёнаи онҳо қарор доранд. Хулоса, ба сабаби фисқу фасод, куфру ширку гунаҳгориҳои мардум дар ҳама шаҳру деҳот фасод зоҳир шуд. Аз он ҷумла, заминчунбиҳои харобкунанда, селҳои вайронкунананда, қатл, хушксолӣ, камшавии ризқу рӯзии мардум, ҳоҷатманд шудани оммаи мардум, тарсу ваҳм, роҳзаниҳо, зулмҳои доманадор, нест шудани баракат, аз зироъатҳо ва мевачот паҳн шудани касалиҳои бедаво ва ғайра. Бо ин тарз Худованд ба мардуме, ки ба фасодкорӣ машғуланд, пеш аз он, ки дар баробари тамоми қору кирдорашон дар охираш муҷозот шаванд, дар ҳамин дунё бархе аз ҷазои амалҳои бадашонро мечашонад. Ин барои он аст, ки шояд ба худ оянду бедор шаванд, тавба кунанд, даст аз амалҳои разили гуноҳи хеш бардоранд ва ба сӯйи ҳақ бозгарданд. Оре! Сарчашмаи ҳамаи харобшавиҳои шаҳру деҳот амалҳои мардуме аст, ки асли тавҳидро фаромӯш карда, рӯй ба ширк овардаанд.

Барои маълумоти бештар ба ояти 96-уми сураи «Аъроф» муроҷиъат шавад. Барои аз дигар тараф ибрат гирифтани Худованд ба Пайғамбарои худ (с) фармон дода гуфт, ки...

قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِن قَبْلُ كَانَ

أَكْثَرُهُم مُّشْرِكِينَ ﴿٤٢﴾

**Қул сирӯ фи-л-арзи фанъзурӯ кайфа кона ъақибату-л
лазйна мин қабл. Кона аксарухум-м мушрикйн. 42.**

42. Бигӯ: «Дар рӯи Замин сайр кунед, пас, анҷоми (ҳоли) ононе, ки пеш аз онҳо (буданд) чӣ гуна буд, дарнигаред?! Бештари онҳо мушрик буданд».

Ай пайғамбари Мо! Ба касоне, ки пайғамбарии туро инкор мекунанд, бигӯ, то онҳо дар Замин сайругашт кунанд, ба он шахру деҳоти золимоне, ки пайғамбарони замони худро мисли шумо дурӯғгӯй ҳисобиданд ва дар асари офатҳои Худованд ба харобзорҳо табдил шудаанд, бингаранд, фикру тааммул кунанд ва ибрат гиранд ва фаромӯш накунанд, ки он пешгузаштагон низ мисли инҳо аксарияташон мушрик буданд. Дар охир чӣ осору нишонаҳое бар ҷой гузоштаанд? Мебинед, ки хонаҳояшон ҳолӣ ва сарзаминашон ба дашту биёбонҳои ваҳшатнок бадал шудааст. Шумо низ меҳаҳед хатоҳои онҳоро такрор кунед ва мулку диёратон мисли диёри онҳо ба тамошогоҳи сайёҳон табдил шавад?

فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ الْقَیِّمِ مِن قَبْلُ أَن يَأْتِيَ يَوْمٌ لَا مَرَدَّ لَهُ مِنَ اللَّهِ

يَوْمَئِذٍ يَصَّدَّعُونَ ﴿٤٣﴾

**Фа ақим вачҳака ли-д-дини-л-қаййими мин қабли ай яътия
явму-л лā марадда лаҳу миналлоҳ. Явмаизи-й
яссаддаъун. 43.**

**43. Пас, рӯи худро барои дини дуруст, пеш аз он ки аз ҷониби
Худо рӯзе биёяд, ки онро бозгаштан нест, рост кун! Он рӯз
(мардум) аз ҳам ҷудо шаванд,**

Худованд дар ин оят Ҳабиби худ (с)-ро хос ва туфайлашон ҳама мӯъминонро фармуд, ки барои шумо маълум шуд, ки фасодкориҳои мардум сабаби вайрону валангор гаштани шахру

деҳотҳо ва киштзорҳо дар барру баҳр гаштааст. Ҳоло, пеш аз он ки рӯзи Қиёмат барпо шавад, рӯятонро ба сӯи дини устувори Ё таъоло гардонед ва ба Ислом чанг занед, ки он дини ростини Худованд буда, ба тариқи ваҳй ба шумо фиристода шудааст. Қиёмат чунон рӯзест, ки ба ғайри Худованд, ҳеҷ кас қодир нест, ки омадани онро ба қафо баргардонад. Пас дар он рӯз мардум ба гурӯҳҳо ҷудо шаванд, гурӯҳе ба амсоли худ ба сӯи Ҷаннат роҳ пеш гиранд ва гурӯҳе бо дастаи худ ба сӯи Ҷаҳаннам. Пас...

مَنْ كَفَرَ فَعَلَيْهِ كُفْرُهُ ۚ وَمَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلَا نَفْسٍ يَمْلِكُ أَنْ

Ман кифара фа ъалайҳи куфруҳ. Ва ман ъамила солиҳан фали анфусихим ямҳадун. 44.

44. ҳар касе кофир шуд, пас, зарари куфри ӯ бар вай аст ва ҳар касе кори шоистае карда бошад, пас, ин ҷамоъат барои худ оромгоҳ (Биҳишт) таҳия мекунад,

Ояти мазкур ҳоли мардумро, ки дар қиёмат ба ду гурӯҳ ҷудо мешаванд, баён намуда гуфтааст, ки ҳар касе ки кофиру мушрик шуд, бар зиёну зарари худ кофир шудааст ва ҳамеша дар ивази куфраш оташи Дӯзах домангири ӯст. Шахсе имон овард ва амалҳои шоистаро анҷом дод, подоши илоҳиро, ки Ҷаннат аст ва неъматҳои он доимист, ба суди худ омадаву муҳайё сохтааст. Зеро пеш аз он ки ба Биҳишт равад, амалҳои солеҳро тақдим кардааст. Хулоса, аз мазмуни ин оят фаҳмида шуд, ки инсон агар имон ораду амалҳои солеҳ кунад ё кофиру мушрик шаваду амалҳои зиштро анҷом диҳад, аз онҳо барои Худованд ҳеҷ нафъу зиёне нест. Ҳарчӣ кунад, ба ғайри ӯ зиёни худ мекунад. Инсон аст, ки дар қиёмат бо дидани амалҳои худ шоду хушнуд ё нороҳату ғамгин мешавад. Вақто ки кор чунин аст:

لَيَجْزَى الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنْ فَضْلِهِ ۚ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ

الْكَافِرِينَ

Ли яҷзия-л-лазйна āману ва ъамилу-с солиҳāti мин фаълиҳ. Иннаҳу лā юҳиббу-л кāфирин. 45.

45. то ононеро, ки имон оварданд ва корҳои шоиста карданд, аз фазли Худ подош диҳад. Харойина, Вай кофиронро дӯст намедорад.

Чуноне ки гузашт, рӯзи қиёмат ҳар тоифа бо гурӯҳи худ ҷудо мешавад. Ин барои он аст, ки то Худованд бо фазлу карами худ, ба мӯъминҳое, ки имон оварданд ва амалҳои шоистаро анҷом доданд, нисбат ба амалҳояшон чандон қарат подоши арзандаро насиб гардонад. Зеро Аллоҳтаъоло мӯъминҳоро дӯст медорад. Аммо бо шахсоне, ки кофиранду неъматҳои Худовандро мункиранд, Худованд тибқи адолати худ рафтор мекунад, аз фазли худ онҳоро насибадор намегардонад. Зеро Худованд кофиронро дӯст намедорад.

Дар оятҳои зер дар бораи баъзе нишонаҳое, ки ба фазлу марҳамати Парвардигор вобастагӣ доранд, сухан рафтааст:

وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ يُرْسِلَ الرِّيَّاحَ مُبَشِّرَاتٍ وَلِيُذِيقَكُمْ مِنْ رَحْمَتِهِ

وَلِتَجْرِيَ الْفُلُكُ بِأَمْرِهِ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

Ва мин айятиҳи ай юрсила-р-рийаҳа мубаширати-в ва лиюзиқакум-м ми-р-раҳматиҳи ва ли таҷрия-л-фулку би амриҳи ва ли табтағу мин фазлиҳи ва лаъаллакум ташкурун. 46.

46. Аз нишонаҳои Худованд он аст, ки барои он, ки шуморо аз раҳмати Худ бичашонад ва барои он ки бо фармони Ё киштиҳо ҷорӣ шаванд ва барои он ки аз фазли Ё рӯзӣ талаб кунед ва барои он ки шумо шукр кунед, бодҳои муждадиҳанда мефиристад.

Ояти мазкур ҳафтумин оятест, ки дар ин сура бо калимаҳои «Ва мин оётиҳи» – (Аз нишонаҳои) оғоз шудааст. Яъне аз нишонаҳои қудрату бузургӣ ва ягонагии Худованд он аст, ки бодҳои раҳматовари хешро ҳамчу башоратдиҳанда пешо-пеши борон мефиристад. Бод парчаабрҳои парокандаро бо ҳам пайванд дода ҷамъ мекунад ва бо фармони Худованд ба сӯи сарзаминҳои хушку ташна меронад. Худованд бо дигаргун кардани дараҷаи ҳарорати ҳаво абрҳоро омодаи резиши борон мегардонад. Аз таъсири борон заминҳои «мурда» барои рӯенидани гиёҳҳо омода мешаванд ва баҳру рӯдхонаҳо барои рондани киштиҳо сероб мешаванд. Бо фазли Худованд барои талаби ризқу рӯзиятон ба воситаи онҳо ба сафарҳои тиҷоратӣ ё ба зиёрати пайвандони худ

меравед. Сабук ва осонгардони корҳои шумо барои он аст, ки то шумо фазли Худовандро фаҳмеду шукрона кунед ва ба ӯ ширк наоред. Дар байни оятҳои, ки оид ба бодҳои гуфтугӯ мекунад, Худованд Расули худ (с)-ро тасалли дода гуфтааст, ки...

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ رُسُلًا إِلَىٰ قَوْمِهِمْ فَجَاءُوهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ

فَانْتَقَمْنَا مِنَ الَّذِينَ أَجْرَمُوا وَكَانَ حَقًّا عَلَيْنَا نَصْرُ الْمُؤْمِنِينَ

Ва лақад арсална миң қаблика русулан илā қавмиҳим фаҷауҳум би-л-баййинати фантақамна мина-л лазина аҷрамӯ. Ва кона ҳаққан ъалайна насру-л муъминин. 47.

47. Ва ҳаройина, пеш аз ту пайғамбаронро ба сӯи қавмҳояшон фиристодем, пас, нишонаҳоро пеши қавми худ оварданд. Пас, ононе ки нофармонӣ карданд, аз онҳо интиқом кашидем. Ва нусрати мусалмонон бар Мо лозим буд.

Худованд дар ин оят Пайғамбари Худ (с) ва касоне, ки ба ӯ (с) пайрав шудаанд, тасалли дода фармудааст, ки ҳоло бо туфайли имону диёнате, ки доред, аз мушрикону кофирон таҳқиру озору шиканча мебинед, вале рӯҳафтода ва ноумед набошед! Дар рафтори кофирон таъҷуб нест. Ин бори аввал ё кори навбунёд ҳам нест. Рафтори мушрикон аз замонҳои қадим то ҳол ба мӯъминони ҳақиқӣ ҳамин тавр аст. Дар ҳақиқат, Мо пеш аз ту, барои ҳидояти мардум пайғамбарони худро фиристода будем. Онҳо ба қавмҳои худ ҳуҷҷатҳои Моро ошкоро расониданд. Баъзе аз онҳо имон овард, аммо бисёри аз онҳо дар роҳи куфр рафта, алайҳи пайғамбарҳояшон даст ба чиноят заданд. Дар натиҷа аз онҳо Мо интиқоми худро гирифта, онҳоро ба ҳалокат расонидем. Ҳоло ин кофирону мушриконе, ки бо ту ва бо мусулмонон душманӣ меварзанд, таҳқир мекунад ё ба шумо озору шиканча медиҳанд, рӯзе ба ҷазо гирифтор хоҳанд шуд. Зеро нусрат (ёри) додани мӯъминҳоро бар худ ҳақ (лозим) гардонидаем. Ҳоло босабр бошед, номи мӯъминиро бо Худ гирифтаед, ба он лоиқ бошед, кай нусрат додани шуморо Мо худ медонем.

Зери тафсири ояти мазкур Ибни Касир ҳадисеро аз ибни Аби Ҳотам ва дар охир аз Аби Дардо (р) ривоят кардааст. Аби Дардо (р) мегӯянд: “Шунидам, ки Расулуллоҳ (с) чунин гуфтаанд: «Ҳар мусалмоне аз обрӯи бародари мусалмонаш дифоъ кунад, ҳақ (лозим) аст бар Худованд, ки оташи Ҷаҳаннамро, рӯзи қиёмат аз

ӯ радд кунад.” Ва Расулуллоҳ (с) дар охири суханашон ояти мазкурро тиловат карданд.” Валлоҳу аълам.

اللَّهُ الَّذِي يُرْسِلُ الرِّيحَ فَتُثِيرُ سَحَابًا فَيَبْسُطُهُ فِي السَّمَاءِ كَيْفَ يَشَاءُ وَيَجْعَلُهُ
كِسْفًا فَنَرَى الْوَدْقَ تَخْرُجُ مِنْ خِلَالِهِ فَإِذَا أَصَابَ بِهِ مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ إِذَا

هُم يَسْتَبْشِرُونَ

**Аллоҳу-л-лазӣ юрсилу-р-рийāҳа фатушӯру саҳāбан фа
ябсутуху фи-с-самāи кайфа яшāу ва яҷъалуху кисафан
фатара-л-вадқа яхручу мин хилāлиҳ. Фа изā асба баҳи
ма-й яшāу мин ъибāдиҳи изā ҳум ястабширун. 48.**

48. Худо Он Зотест, ки бодҳоро мефиристонад, пас, абрро
барангезонад, пас, он абрро дар осмон, чунон ки хоҳад
бигустурунад ва онро пора-пора бигардонад, пас, мебинӣ, ки
қатраҳои борон аз миёни он берун меоянд, пас, чун ба ҳар кӣ аз
бандагони Худ хоҳад, онро мерасонад, ногаҳон онҳо шодмон
мешаванд,

وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ أَنْ يُنْزَلَ عَلَيْهِمْ مِنْ قَبْلِهِ لَمُبْلِسِينَ

**Ва ин кāну миң қабли ай юназзала љалайҳим миң қаблиҳи
ла мублисӣн. 49.**

49. ва агарчи пеш аз он ки бар онҳо борон фуруд оварда шавад,
навмедшаванда буданд.

Дар ин ду оят Худованд боридани борон ва хусусан хурсанд шудани мардумро, ки ба борон ниёз доранд, баён карда гуфтааст, ки Худованд Зотест, ки бо қудрати худ шамолҳоро меофарад, то онҳо бухоре, ки аз баҳру дарёҳо пайдо мешаванд, дар шакли абр, дар осмон паҳн кунанд. Гоҳе онҳоро сайёр мегардонад, гоҳе истода, гоҳе онҳоро пайваст мекунад, ки тамоми осмони минтақаро фаро мегиранд, гоҳе тика-тикаву пароканда. Гоҳе абрҳоро аз Замин дар масофаи дур ҷойгир мекунад, гоҳе дар масофаи наздик. Гоҳе бо фармони Худованд аз байни абрҳо қатраҳои борон ба Замин сарозер мешаванд. Мардуме, ки бо омадани хушсолӣ умеди худро аз ҳосили боғову зироъатҳо ва чаҳорпоҳои худ тамоман канда буданд, аз боридани борони Худо офарида, албатта, бисёр хурсанд мешаванд. Оре! Ба қадри

борони файзбор касоне мерасанду хурсанд мешаванд, ки ризку рӯзи худро дар ватанашон ба воситаи борон пайдо мекунад. Валлоҳу аълам.

فَأَنْظُرْ إِلَىٰ ءَاثَرِ رَحْمَتِ اللَّهِ كَيْفَ تُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا إِنَّ ذَٰلِكَ

لَمُحْيِ الْمَوْتَىٰ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٥٠﴾

Фанъур илā āṣāri раҳматиллāҳи кайфа юҳйи-л-арза баъда мавтиҳā. Инна зāлика ла муҳйи-л-мавтā. Ва Ҳува ъалā кулли шай-и^н Қадир. 50.

50. Пас, дарнигар ба сӯи осори раҳмати Парвардигор: чӣ гуна Заминро баъди мурда буданиш зинда мекунад. Ҳаройина, Вай албатта зиндакунандаи мурдагон аст ва Ё бар ҳама чиз тавоност.

Худованд дар ин оят рӯи суханро ба Пайғамбари худ (с) гардонида гуфтааст, ки ба осору нишонаҳои раҳмати Парвардигор бингар, ки замини мурдаро баъди боридани борон чи гуна зинда мегардонад. Оре! Дар эҳё кардани заминҳои мурда бо воситаи борон он қадар нишонаҳои раҳмати Парвардигор ошкор аст, ки бо як нигоҳ бидуни ҷустуҷӯи ягон далел барои ҳар инсон маълум мегардад. Калимаи «раҳмат» дар ин оят ба маънои борон истифода шудааст. (Барои маълумоти иловагӣ ба ояти 48-ӯми сураи «Фурқон» ва ба ояти 63-уми сураи «Намл» ва ба ояти 28-уми сураи «Шӯро» муроҷиъат шавад.) Сипас, Худованд дар давоми оят фармуд, ки он Зоте, ки тавонист бо резиши борон, замини мурдаро зинда гардонид, мурдагонро рӯзи растохез, албатта, зинда хоҳад кард. Зеро Ё таъоло бар ҳама қодир аст ва бе ҳеҷ шакку шубҳа мурдагонро аз нав зинда мегардонад. (Барои маълумоти бештар оид ба қисми охири ояти мазкур ба ояти 11-уми сураи «Қоф» ва ба ояти 9-ӯми сураи «Фотир» муроҷиъат шавад).

وَلَيْنَ أَرْسَلْنَا رَحْمَةً فَرَأَوْهُ مُصْفَرًّا لَّظَلُّوا مِنْ بَعْدِهِ يَكْفُرُونَ ﴿٥١﴾

Ва ла ин арсалнā riҳāи фа раавҳу мусфарра-л ла заллū мийм баъдиҳи якфурун. 51.

51. Ва агар бодe фиристем, пас, он киштро зардшуда бубинанд, албатта, баъд аз он ҳам носипос шаванд.

Дар ин оят, Худованд бесабрӣ ва зуд дигаргун шудани авзои гурӯҳе аз мардумро баён карда гуфтааст, ки агар баъд аз бороне, ки ҳамчу раҳмати Худо омаду ҳама кишту сабзаҷоти онҳоро сарсабз гардонид, бо амру иродаи Худованд рафту боди офатзо (боди сард, ё гармсел) вазиду меваҳо ва киштизорҳо бо таъсири он зарду пажмурда гардида рӯ ба нестшавӣ оварданд, мардум дар чунин ҳолат ба ду гурӯҳ тақсим мешавад. Гурӯҳе ки ба қазову қадари илоҳӣ бовар надоранд, қаҳру ғазаб мекунанд, ба куфрони неъмат мегузаранд, чунон ноумед мешаванд, ки гӯё бори дигар Худованд ба ризқ додани онҳо қодир набошад. Аммо сифати шахсоне, ки дар имондориашон ҳамеша устуворанд, ин хел нест. Онҳо бо омадани офат «**Иннā лилāхи ва иннā илайҳи роҷиъун**» мегӯянд. Онҳо ҳамчу кӯрдилон бо вазиши боди муждаовар муъмин ва бо вазиши боди гармсел садо баланд намекунанду кофир намешаванд. Ҳардуро аз иродаи Худованд медонанд ва ин мушкилоти муваққатиرو бо сабру таҳаммул аз сари худ мегузаронанд ва дар ҳарду сурат мувофиқи амри Худо рафтор мекунанд. Яъне ҳангоми душвориҳо сабр мекунанд ва ҳангоми соҳиби неъмат гаштан Худоро шукр мекунанд.

Ояти зер хитоб ба Пайғамбар (с) аст:

فَإِنَّكَ لَا تُسْمِعُ الْمَوْتَىٰ وَلَا تُسْمِعُ الصُّمَّ ۖ أَلَدُّ ۖ آٰءَ إِذَا وَلَّوْا مُدْبِرِينَ

Фа иннака лā тусмиъу-л-мавтā ва лā тусмиъу-с-сумма-д-дуъāа изā валлав мудбирин. 52.

52. Пас, ҳаройина, ту мурдагонро ва каронро бо овоз хондан, чун пушт гардонида бошанд, шунавонда наметавонӣ.

Худованд дар ин оят кофирон ва мушриконро ба мурдагон ва карон монанд сохта, фармудааст, ки эй Муҳаммад (с), ту наметавонӣ чизе ба гӯши мурдагон бирасонӣ ва наметавонӣ андарз ва насиҳатҳоро ба гӯши ношунаво бишнавонӣ. Агар ношунаво (кар) ба ту пушт гардонад, ҳарчанд ўро садо кунӣ ҳам намешунавад ва ҳамчунин имову ишораро низ намебинад. Мисли ҳамин кофирон ва мушрикони даъват, андарз ва насиҳати туро намешунаванд, яъне қабул намекунанд, ғойдае намебаранд ва аз гумроҳӣ берун намеоянд.

Ояти зер ин мавзӯро пай мегирад:

وَمَا أَنْتَ بِهَدِ الْعَمَىٰ عَنْ ضَلَالَتِهِمْ إِنْ تُسْمِعُ إِلَّا مَنْ يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا

فَهُمْ مُّسْلِمُونَ

**Ва мӓ анта бихади-л-ъумйи ъан ӓалӓлатихим. Ин
тусмиъу иллӓ ма-й юьмину би айӓтинӓ фахум-м
муслимун.53.**

**53. Ва ту кӯронро аз гумроҳияшон раҳнамоянда нестӣ, ту сухан
шунавонида наметавонӣ, магар касонеро, ки оятҳои Моро бовар
доранд, пас, он ҷамоат мусалмонанд.**

Шахсоне, ки кӯрдил бошанд, аз дидани роҳи ҳақиқат ва аз шунидани сухани ҳақ бебаҳра мемонанд. Ҳоло Худованд дар ин оят ба Расули худ (с) хитоб намудааст, ки ту касонеро, ки дар маъно нобино ва гумроҳ ҳастанд, беиродаи Мо ба роҳи рост дароварда, наметавонӣ! Суханони ҳаққатро метавонӣ танҳо ба гӯши касоне бирасонӣ, ки ба оятҳои Мо имон доранд, дар баробари ҳақ таслиманд, аҳли тафаккури тадаббури мусалмонанд.

Эзоҳ: Он чи дар мазмуни ин ду оят гузашт, ба ҳадисаҳои набавӣ, ки бар шунидани мурдагон таъкид мекунад, зиддият надорад. Зеро, мақсад аз нашунидани мушрикони, дар ин оятҳо он аст, ки онҳо баъди шунидани фаҳму тадаббур намекунанд, гӯё онҳо аз қабилҳои мурдагонанд. Бо ривояти Абдуллоҳ Ибни Умар (р) дар ҳадиси шариф омадааст, ки Расули Худо (с) кушташудагони мушрикони, ки рӯзи ғазои «Бадр» дар чоҳе, ба ном «Қалиб» партофта шуда буданд, мавриди сарзаниш қарор дод. То ба он дараҷае, ки Умар (р) ба Расулуллоҳ (с) гуфтанд: «Ё Расулаллоҳ (с)! Аз мухотаб қарор додани қавме, ки ҷасадҳояшон пӯсидааст, чӣ суд»? Расулуллоҳ (с) фармуданд: «Савганд ба Зоте, ки ҷонам дар ихтиёри Ёст, аз он чи ба онон мегӯям, аз онҳо дида шумо шунавотар нестед. Онҳо мешунаванд, вале ҷавоб дода наметавонанд».

Бо ривояти Ибни Аббос (р) дар дигар ҳадис омадааст, ки Расулуллоҳ (с) чунин фармуданд: «Ҳар касе бар қабри бародари мусалмонаш, ки дар дунё ўро мешинохт, гузар кунаду ба ў салом диҳад, Худованд рӯҳи ўро бар ў боз мегардонад, ҷавоби саломи ўро медиҳад».

Дар ривоятҳо омадааст, ки Расулуллоҳ (с) бар умматони худ, кайфияти салом доданро барои касоне, ки дар гӯрҳо хобидаанд, чунин таълим медодаанд, то мурдагонро монанди зиндагон

мавриди хитоб қарор диҳанд. «**Ас-салому ʔалайкум аҳла-д-диёри мина-л-мўъминин. Ва иннā ин шоаллоҳ бикум лоҳикун, Ярҳамуллоҳу-л мустақдимина миннā ва минкум ва-л-мустаҳирин. Нас-алуллоҳа ланā ва лакум-у-л ʔāфияҳ**». Салом бар шумо, эй аҳли диёри аз мўъминон! Мо низ агар Худо бихоҳад, ба шумо хоҳем пайваст. Худованд пешгузаштагони мо ва шуморо ва касоне, ки дунболи мо меоянд, раҳм кунад. Аз Худованд барои худ ва барои шумо офият (тинҷӣ)-ро металабам.

Панд: Ибни Абидунё аз Аҳмади Абихаворӣ нақл кардааст, ки Ибод ибни Ибод назди Иброҳими ибни Солеҳ даромад ва гуфт: «Маро панд деҳ!». Иброҳим гуфт: «Худованд туро бо салоҳ гардонад. Ман туро бо чӣ панд диҳам? Ба ман расидааст, ки амалхое, ки зиндагон анҷом медиҳанд, бар хешу табори наздикашон, ки аз дунё гузаштаанд, нишон дода мешаванд. Ҳоло бар худ нигар, ки ба Расулulloҳ (с) кадом амалхоятро арза дошта мешавад?» Иброҳим бо гуфтани сухани худ чанд бигирист, ки ришаш тар шуд.

Хулоса, дар боби алоқа бо соҳибони қабрҳо (яъне мурдагон) ба воситаи амалҳои нақӯ аз саҳобагон (Худованд аз онҳо розӣ бошад), суханҳои аҷиб дар китобҳо дарҷ гардидааст. Агар барои гузаштагони мўмин, аз зиндаҳо дуо шавад, нафъ мерасад. Барои васеъ кардани фикри худ метавонед ба саҳифаҳои 30-31-уми ҷузъи сеюми тафсири Ибни Касир муроҷиат кунед.

﴿اللّٰهُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ ضَعْفٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْ بَعْدِ ضَعْفٍ قُوَّةً ثُمَّ جَعَلَ

مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ ضَعْفًا وَشَيْبَةً يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَهُوَ الْعَلِيمُ الْقَدِيرُ﴾

✽ **Аллоҳу-л-лазӣ халақакум-м мин ʔаъфин ʔумма ҷаъала мим баъди ʔаъфин қувватан ʔумма ҷаъала мим баъди қувватин ʔаъфа-в ва шайбаҳ. Яхлуку ма яшāъ. Ва Ҳува-л ʔалиму-л-Қадир. 54.**

54. Худо Он аст, ки шуморо аз чизи заъиф офарид, боз, баъд аз нотавонӣ шуморо тавоноӣ дод, боз, шуморо баъди тавоноӣ нотавонӣ ва мўйсифед гардонид. Меофарад ҳар чӣ мехоҳад ва Ӯст донову тавоно.

Аллоҳ таъоло дар ин оят аз қудрати баркамоли Худ хабар дода, аз марҳилаҳои офариниш ва зиндагии инсон мисоле оварда

гуфтааст, ки эй инсони мутакаббир! Пеш аз он ки Холиқи худро инкор кунӣ, бар пайдоиши худ як назар кун, ки ту дар асл чӣ будӣ ва ҳоло чӣ шудӣ ва баъд чӣ мешавӣ! Дар асл Худованд туро дар ҳолати заъф ё аз як чизи заъиф (нутфа), ки ҳеҷ қудрат надорад офарид. Худованд бо инояти худ аз он оби заъиф дар батни модар ҳамли туро пайдо кард, ки он ҳам заъиф аст, ба ҳеҷ кор қодир нест. Баъд аз таваллуд ҳам, бар ҳеҷ чиз қодир набудӣ. Оре! Солҳо бояд гузарад, ки фарзанди инсон бо иродаи Худованд соҳиби нерӯи ақлӣ ва ҷисман тавоно гардад. Баъд аз он Худованд дар давраи пирӣ инсонро боз мисли кӯдак заифу нотавон мегардонад. Ин аст оқибати дунё барои инсон. Ҳарчи Худо хоҳад меофарад. Ўст ба тадбири корҳои худ доно ва бар офариниши худ тавоно.

Эзоҳ: Инсон дар оғоз аз рӯйи назари ҷисмонӣ чунон заъифу нотавон аст, ки ҳатто магаси болои худро дур карда ё оби даҳони худро манъ карда наметавонад. Аз назари фикрӣ бошад, ҳеҷ чизро наметавонад. Ҳатто падару модари худро наметиносад ва меҳрубонии онҳоро намефаҳмад. Вале оҳиста-оҳиста ҷисман ва фикран тараққӣ мекунад, бузург мешавад ва фаҳму идрок пайдо мекунад. Ин ҳам барои инсон муваққатист, ин ба он мемонад, ки гӯё ба қуллаи кӯҳи баланд расиду боз сарнишеб шуд.

Хулоса, инсон аз худ чизе надорад. Ҳама қудратҳо, дигаркуниҳои асли дар ихтиёри Парвардигор аст. Локин таҷрибаҳои нишон доданд, ки заъфи пирӣ нисбат ба заъфи кӯдакӣ дардноктар аст.

وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يُقْسِمُ الْمُجْرِمُونَ مَا لَبِثُوا غَيْرَ سَاعَةٍ كَذَلِكَ

كَانُوا يُؤْفَكُونَ

Ва явма тақуму-с-саъату юқсиму-л-мучримун ма лабишун гайра саъах. Казалика канун юъфакун. 55.

55. Ва рӯзе, ки қиёмат қоим шавад, гунаҳгортон савганд хӯранд, ки ба ҷуз соъате дар қабр таваққуф накардаанд, ҳамчунин (дар дунё бо дурӯғ) аз роҳи рост баргардонида мешуданд.

Худовад дар ин оят, аз ояндаи шахсоне, ки ҷоҳилу кофиранд, хабар дода гуфтааст, ки рӯзе, ки қиёмат барпо мешавад, ҳама мардум барои ҳисобу китоб, дар маҳшаргоҳ ҷамъ карда мешаванд. Касоне, ки дар дунё бутпарастӣ кардаанд, чун азоби қиёматро мушоҳида мекунанд, тамоми айшу ишрати дунё аз хаёлашон нест

мешавад. Чунонеки дар дунё дар як лаҳза аз рост ба дурӯғ, аз ҳақ ба ботил рӯй меоварданд, он ҷо низ сухани ҷоҳилонаи худро бо қасам таъкид карда меғўянд, ки қасам меҳўрем, ки мо дар дунё беш аз як соъат зиндагонӣ накардаем, агар бисёртар мебудем, мумкин имон меовардем. Хулоса, чунонеки дар дунё бо васвасаи шайтон дурӯғ меғуфтанду аз роҳи ҳаққу роҳи рост ба сӯи ботил бармегаштанд, ҳоло дар қиёмат ҳам меҳоханд ҳақро инкор карда, умри чандин сол дар дунё басарбурдаи худро ва айшу ишрат кардаи худро бо қасам хўрдан лаҳзаи, хеле кам нишон диҳанд. Аммо он рӯз чунон рӯзест, ки дигар узрхоҳӣ ҳеҷ суде надорад. Ояти зер ин мавзӯро идома медиҳад.

وَقَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَالْإِيمَانَ لَقَدْ لَبِثْتُمْ فِي كِتَابِ اللَّهِ إِلَى يَوْمِ

الْبَعْثِ فَهَذَا يَوْمُ الْبَعْثِ وَلَكِنَّكُمْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٥٦﴾

Ва қола-л-лазӣна уту-л ӯилма ва-л-ӯмāна лақад лабиштум фӣ китāбиллаҳи илā явми-л-баъс. Фа ҳāзā явму-л-баъси ва лāкиннакум кунтум лā таъламун. 56.

56. Ва ононеро, ки илму имон дода шудааст, ба онҳо гўянд: «Ҳаройина, бино бар вафқи (фармудаи) Китоби Худо то рӯзи растохез (дар гўрҳоятон) таваққуф кардед. Пас, ин аст рӯзи растохез, валекин шумо намедонистед».

Шахсоне, ки сифаташон дар ояти қаблӣ гузашт, чун дарду ранҷи доимии рӯзи растохезро мушоҳида мекунанд, ҳаёл мекунанд, ки дар дунё як соъате беш наистодаанд. Вақто меҳоханд ин ҳаёли худро ба мардуми онҷобуда бо қасамхурӣ тасдиқ кунонанд, тоифаи уламои онҷобуда, ки Худованд ба онҳо илму имонро ато карда буд ва дар дунё дар байнашон будаанду барои ҳаққу рост будани чунин рӯзҳо ҳуҷҷатҳо барпо мекарданду мисолҳо меоварданду онҳоро мефаҳмониданд, ба онҳо меғўянд, ки шумо барои чӣ дурӯғ меғўед! Чӣ миқдоре ки Худованд дар китоби Худ (лавҳулмаҳфуз) дар дунё ё дар олами барзах (қабр) истоданатонро навишта бошад, ҳамон миқдор, истодаед! Ҳоло дар марҳалае қарор доред, ки рӯзи Растохез аст. Шумо ин рӯзро дар дунё инкор доштед, доништан намехостед. Агар ба шумо аҳли илм аз аҳволи он сухан меғуфтанд тамасхур мекардед, дурӯғ меҳисобидед ва меғуфтед: «Кучост он рӯзе, ки шумо меғўед? Агар шумо рост меғуфта бошед, биёреду нишон диҳед!». Ҳоло дидед,

ки Худо ва Расули ӯ (с) ва аҳли илму бо имон росту дуруст гуфтаанд. Ана ҳамин аст рӯзи Растохез, ки шумо несту нобуд нашуда ба ин рӯз расидеду дар моҷарои он гирифтored!

﴿٥٧﴾ فَيَوْمَئِذٍ لَا يَنْفَعُ الَّذِينَ ظَلَمُوا مَعذِرَتُهُمْ وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ

Фа явмаизи-л лā янфаъу-л лази́на ʒаламу маъзира^утахум ва лā хум юстаътабун. 57.

57. Пас, он рӯз золимонро узрхоҳияшон суд надихад ва на аз онҳо талаби тавба карда шавад.

Олимон дар дунё золимонро ба сӯи амалҳое, ки ризои Худованд дар он аст, фаро меҳонданд, аммо онҳо бовар намекарданд. Рӯзи Растохез мерасад ва золимон (кофирону мушрикони) ҳақиқати суҳанҳои олимони байнашон бударо мефаҳманд, ҳазорҳо узру тавба мекунанд, локин барои онҳо ҳеҷ фоидае нест. Онҳо меҳонанд, ки барои гуноҳҳои кардагиашон бисёр таҳти итоби Парвардигор қарор гиранду иҷозат шавад, ки ба дунёи равшан ва ҷойи амал кардан баргарданду амалҳоеро анҷом диҳанд, ки Худованд аз онҳо розӣ шавад, локин афсӯс, ки дигар ба қафо баргаштан нест. Зеро ҳар амал вақти худро дорад, ин рӯз рӯзи узр гуфтан ё тавба кардан нест, барои онҳо рӯзи ҷазову иқоб аст.

وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِي هَذَا الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ وَلَئِنْ جِئْتَهُمْ بِآيَةٍ

لَيَقُولَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا مُبْطِلُونَ ﴿٥٨﴾

Ва лақад ʒарабнā ли-н-нāси фи ҳāза-л-Қур-āни ми^н кулли ма^сал. Ва ла и^н ҷиътаҳум би āяти-л ла яқуланна-л-лази́на кафарӯ ин а^нтум илла мубтилу^н. 58.

58. Ва ҳаройина, барои мардум дар ин Қуръон ҳар мисолро баён кардем ва агар пеши онҳо нишоне биёри, албатта кофирон гӯянд: «Нестед шумо, магар беҳудагӯён».

Худованди меҳрубон дар ин ояти бузург пайғамбари маҳбуи худ Муҳаммад саллаллоҳу алайҳи васалламро хитоб намуда, муносибати кофиронро бо Қуръону бо Пайғамбар (с) баён намуда гуфтааст, ки дар ҳақиқат Мо дар ин Қуръон барои мардум мисолҳои гуногун овардаем. Агар кофирон он мисолҳоро

шунаванду хонанд, имон оранду ибодат ва дигар корҳои динии худро пеш баранд, барои онҳо бисёр кори осон аст. Локин онҳо на ба оятҳои ин Китоб (Қуръон), на ба мисолҳои он ва на ба ту имон намеоранду на боварҳам намеkunанд. Яқин аст, ки агар барои ҳақ будани пайғамбарии худ ҳатто мӯъҷизаҳои моддӣ ба онҳо нишон диҳӣ ҳам, онҳо болои куфрашон куфрро зиёд карда, ба ту ё ба мусалмонҳое, ки тобеъи туанд, мегӯянд, ки эй Муҳаммад! Ту ва ёрони ту ҷуз ботиландешу беҳудагӯй, каси дигар нестед! Шумо соҳиру пайравони соҳиронед!

Ин аст гуфтугузор ва одати шахсоне, ки гумроҳиро ихтиёр кардаанд.

كَذَلِكَ يَطْبَعُ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٥٩﴾

**Казāлика ятбаъуллоҳу ʔалā қулӯби-л лазӯна лā
яъламун.59.**

**59. Ҳамчунин Худованд бар дили онҳое, ки (ҳақиқатро)
намедонанд, муҳр мениҳад.**

Агар илм барои нигоҳ доштани сиҳатии имон силоҳ бошад, ҷаҳлу нодонӣ силоҳи куфр ва сабаби таслим нашудан дар баробари ҳақ аст. Касоне, ки илми судманд надоштанд ва ба сӯйи ҳақиқат роҳ ёфтано нахостанд, доимо дар роҳи ботил монданро ихтиёр карданд, Худованд дар дили онҳо чунон мӯҳри ғафлатро ниҳод, ки агар Расулulloҳ (с) оятеро барояшон тиловат мекард, ботил меҳисобиданд, ба ҳақ зиддият нишон медоданд, дар баробари ҳақ на сар ҳам мекарданд ва на бовар мекарданд. Зеро Худованд дар илми азалии худ донистааст, ки ин тоифа агар ба дунё биёянд ҳам, доимо гумроҳиро интиҳоб меkunанд. Вақто ки чунин аст, дигар ҳеҷ кас наметавонад, ки ҳақро ба онҳо расонад. Дар ояти зер Худованд ба Пайғамбари худ (с) хитоб намуда фармудааст, ки эй Пайғамбар!..

فَأَصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَلَا يَسْتَخِفُّكَ الَّذِينَ لَا يُوقِنُونَ ﴿٦٠﴾

**Фасбир инна ваъдаллоҳи ҳаққ. Ва лā ястахиффаннака-л-
лазӯна лā йӯқинун.60.**

**60. Пас, сабр кун, ҳаройина, ваъдаи Худо рост аст ва ононе ки
дар имони худ собит нестанд, туро (аз роҳи динат) ба
сабуксорӣ вонадоранд.**

Дар охирин ояти сураи мавриди назар, Худованд Расули худ (с)-ро амр намудааст, ки дар баробари суханҳои озордиҳандае, ки аз мушрикони мешунавӣ ва дар баробари қорҳои қуфромез ва нисбатҳои норавое, ки аз онҳо мебинӣ, сабрро пешаи худ кун! Зеро, сабр калиди пирӯзист. Ту дилгир машав, бегумон ваъдаи Худованд ҳақ қаст, албатта, туро ба пирӯзӣ мерасонад.

Худованд инро ба ту ваъда додааст. Худованд ваъдаи худро ҳаргиз хилоф намекунад. Касоне, ки ба ваъдаҳои Худованд, ба китобҳои Ӯ, ба пайғамбарони Ӯ имон намеоранд, зинҳор туро ҳашмгин ва асабонӣ ва ба сабуксарӣ во надоранд. Чунон дар мақсади худ мустаҳкам бош, ки мушрикони гумон накунад, ки аз роҳи ҳақ баргардонидани ту кори сабуку осон аст! Барои маълумоти бештар ба ояти 47-уми ҳамин сура ва ба ояти 51-уми сураи «Ғофир» муроҷиъат шавад.

Поёни сураи «Рум» ва лиллоҳил ҳамд.

Парвардигоро! Ба мо чунон сабрро қаромат фармо, ки тӯфони ҳодисаҳои саҳту мушқил моро аз ҷоямон ҳаргиз такон надиҳад!

Худовандо! Ба Зоти покати паноҳ мебарем, то мо дар зумраи шахсоне, ки мавъизаву ибратҳо дар дилҳояшон асар намегузоранд, набошем.

Бор Илоҳо! Шикасту забун шудани касонеро, ки бо навъҳои гуногуни силоҳи шайтонӣ алайҳи мусалмонҳо иттиҳод бастаанд, аз худат хоҳонем. Омин! Ё Раббал оламин!